

Indledning til Platons *Menon*

Tid og sted

Dialogen *Menon* foregår i februar 402 f.Kr. på et ikke nærmere angivet sted i Athen, måske på en sportsplads eller i Anytos' hus.

Personerne

Menon, en 19-årig adelsmand fra Larisa i Thessalien, er på besøg i byen og bor hos sin fars gæsteven, den demokratiske politiker Anytos, der optræder i en scene senere i dialogen. Menon er omgivet af en gruppe slaver, og én af dem inddrages også i dialogen. Menons vigtigste samtalepartner er dog filosofen Sokrates, der nu er sidst i tresserne og stadig klar til at diskutere med enhver, som interesserer sig for moralske, politiske og erkendelsesteoretiske spørgsmål.

Menon opfatter sig i hvert fald i begyndelsen som en dygtig debattør. Han er blevet undervist af den måske mest berømte af datidens professionelle lærere (*sofister*), Gorgias fra Leontinoi på Sicilien (ca. 485-380 f.Kr.). Gorgias rejste fra by til by og annoncerede sine kurser i retorik, filosofi, politisk dygtighed og disputeretekunst, og han reklamerede med, at ingen kunne stille ham spørgsmål, som han ikke kunne svare på. Hans elever var unge mænd fra den lokale overklasse, hvis fædre havde råd og lyst til at betale den omrejsende lærer. Sokrates havde mødt Gorgias i Athen ved mindst én lejlighed (i 427 f.Kr.), men bl.a. denne dialog synes at antyde, at de havde talt sammen senere.

Både Menon og Anytos er kendt i litteraturen og har uden tvivl også været det for Platons læsere: I 401 f.Kr. blev Menon leder af et kontingent lejesoldater, som var hyret af den persiske prins Kyros i hans forsøg på at tage magten i Persien. Menon var formentlig kommet med som leder på grund af sit intime forhold til den thessaliske magthaver Aristippos, der var gæsteven med prins Kyros. Xenofon, en anden af Sokrates' tilhængere, giver i sin skildring af ekspeditionen et meget uvenligt billede af Menon (*Anabasis*, særligt 2.6.21-29) og fortæller, at han blev taget til fange af perserkongen og døde i 400 efter et års tortur.

I 399 var Anytos en af Sokrates' anklagere i processen, der førte til hans henrettelse, og Platons billede af ham i dialogen fortæller tydeligt læseren hvorfor.

Dialogen som litterær genre

Alle de Sokrates-elever, som har beskrevet deres store forbillede, benytter dialoggenren til at gengive mesterens ord, og der er ingen tvivl om, at Sokrates foretrak denne særlige form for samtale med stadige spørgsmål og svar frem for sofisternes foredrag. Hvad der bliver sagt i dialogen er derimod ikke 'historisk' men forfatterens forsøg på at genskabe den helt særlige stemning, som fascinerede så mange af de klogeste af Athens unge mænd i slutningen af 400-tallet – og gjorde andre, heriblandt både dialogens og virkelighedens Anytos, rasende.

Dialogen *Menon* er dramatisk, dvs. at den kun består af replikker. Læseren får derfor intet andet at vide end, hvad der står i replikkerne (og mellem linjerne), men det er tydeligt, at Platon vil have læseren til at digte med og selv danne sig et indtryk af den unge selvsikre mand og den gamle Sokrates, der benytter enhver lejlighed til at fremhæve, at han intet ved, men måske alligevel kan være til nytte i en samtale.

Menons spørgsmål – og begrebet areté

Læseren må gætte sig til, at Sokrates og Menon har genoptaget en samtale fra dagen før (kap. 9) og har talt lidt sammen, da Menon pludselig stiller et spørgsmål, som får Sokrates til at spidse ører (og Platon til at lade dialogen begynde). Sokrates deler straks spørgsmålet op i mindre dele, som han sammen med Menon undersøger nærmere. Der er to vigtige elementer, som for den moderne læser kræver et ord med på vejen. Menons spørgsmål drejer sig om det begreb, grækerne kaldte *areté*, og som ikke kan oversættes med ét dækkende ord på dansk. Der må flere til, men grundbetydningen er, 'at du til noget' eller 'at være god til noget'. En økses *areté* er fx, at den duer til at hugge med, en hests *areté* er at den er 'god til' at løbe. Det samme gælder for et menneske: På dansk kan man også tale om en persons dygtighed, duelighed, succes eller bruge andre ord, der betegner vedkommendes evne til at begå sig i samfundet og gøre karriere. Denne 'udadvendte' betydning af ordet *areté* modsvares af en anden 'indadvendt' eller etisk opfattelse af begrebet. Det bliver hurtigt klart i dialogen, at Menon bruger begrebet i den første betydning, mens Sokrates prøver at definere den anden. Der findes som sagt ikke noget nudansk ord, som dækker (de gamle ord 'dyd' og 'godhed' giver forkerte associationer på nudansk), og derfor har *areté* fået lov at stå uoversat i teksten, bortset fra de første to gange, det optræder.

Menon spørger desuden, om *areté* er noget, man kan undervise i, eller om det 'kommer af naturen', altså om det skyldes naturlige anlæg. Græsk

har ligesom engelsk to ord for 'at lære': *didáskô* = *teach*, *manthánô* = *learn*. I samtalens løb er det næsten udelukkende det første ord, der diskuteres, dvs. om *areté* er noget, man kan lære fra sig. Spørgsmålet og dets formulering har åbenbart været debatteret ivrigt i intellektuelle kredse i hele Grækenland i slutningen af 400-tallet, for det optræder flere steder hos Platon og andre forfattere fra perioden. Selvom spørgsmålet egentlig drejer sig om at lære fra sig, ses problemet tit også fra den anden side, og sommetider skelner Platon ikke skarpt.

Sokrates' samtaleform

Som sagt bruger Sokrates samtalen i sine forsøg på at finde sandheden om dialogens tema, i dette tilfælde *areté*. Samtalen følger som regel et fast mønster: Sokrates prøver med kæder af spørgsmål at afklare, hvad samtalepartneren egentlig mener (denne undersøgelse kaldes *elenchos*). Det viser sig som regel, at den anden part har en ureflekteret, usammenhængende og tit helt forkert mening (*dóxa*), som først må fjernes. Denne operation kræver næsten altid, at Sokrates ved ledende spørgsmål, eksempler fra det praktiske liv og små 'hjælpedialoger' må skubbe vedkommende i den rigtige retning. Resultatet er uundgåeligt: Når først *dóxa* er pillet ud af offeret, er der kun vildrede (*aporía*) og som regel vrede og frustration tilbage. Nogle dialoger ender i *aporía*, men *Menon* viser en mulig vej frem mod den sande viden (*epistéme*), som efter Sokrates' opfattelse er det eneste, vi kan holde os til som helt sikkert. Løsningen i *Menon* er kun en blandt flere mulige, som Platon omtaler,¹ og dialogen ender da også med at antyde en anden, mindre pålidelig måde at nærme sig sandheden på: den rigtige mening, *orthé dóxa*.

dóxa → *aporía* → *epistéme*

1. Andre veje til *epistéme* antydes fx i det såkaldte hulebillede i *Staten*, i Diotimas tale i *Symposion* og i dialogen *Alkibiades*.

Hvornår er *Menon* skrevet?

Ud fra teorien om, at Platons dialoger afspejler en udvikling i hans filosofiske synspunkter, placerer den traditionelle Platonforskning *Menon* mellem dialogerne *Gorgias* og *Faidon* og daterer den til ca. 385, dvs. da Platon var omkring 40 år. Der er dog rejst tvivl om metodens holdbarhed: Skrev Platon altid kun så langt, som han selv havde tænkt? Det sikreste er nok at sige, at dialogen både indeholder de velkendte aporetiske² elementer og en afprøvning af tanker (generindringslæren), der genfindes i en mere udviklet form i andre dialoger, særligt *Faidon*.

2. 'aporetisk' er afledt af *aporía* og betyder 'i vildrede', 'uafklaret'.

Oversigt over *Menon*

Dialogens opbygning kan lettest overskues i denne oversigt, der naturligvis kun giver hovedlinjerne i samtalen.

- Kap. 1-13** 70a-80d Menons første spørgsmål: 'Kan man undervises i *areté*?' får Sokrates til at spørge, hvad *areté* overhovedet er. Menon prøver med flere definitioner: (1) hvert køn, hver alder, klasse osv. har sin egen *areté*. (2) *areté* er evnen til at herske over andre. (3) retfærdighed er *areté*. (4) *areté* er de traditionelle 'kardinaldyder'. (5) *areté* er at glæde sig over gode ting og kunne opnå dem. Alle forsøg ender af forskellige årsager i *aporía*, og Menon beskylder til sidst Sokrates for at lamme folk med sine spørgsmål, akkurat som en elektrisk rokke.
- Kap. 14-21** 80d-86d Menons andet spørgsmål: 'Hvordan kan man lede efter noget, man ikke kender, og hvordan kan man så vide, at man finder det rigtige?' får Sokrates til at fremsætte teorien om generindring, illustreret ved slavebeviset.
- Kap. 22-25** 86d-89b Menon gentager sit første spørgsmål: 'Kan der undervises i *areté* eller ej?' Det omdefinieres af Sokrates til 'Kan *areté* generindres?' og undersøges ved hjælp af hypotese-metoden: Hvis *areté* er viden, kan det videregives; vi antager, at *areté* er viden; derfor kan man undervise i *areté*.
- Kap. 26-37** 89b-96e Sokrates indvender mod dette, at der i så fald burde findes lærere og elever i *areté*, hvilket der ikke gør. Anytos inddrages i samtalen og viser en meget negativ og antiintellektuel holdning til spørgsmålet. Anytos trækker sig fornærmet ud af samtalen, og sammen med Menon fortsætter Sokrates undersøgelsen. De konkluderer, at eftersom der ingen lærere og elever findes, er *areté* nok ikke viden, og at man derfor ikke kan undervise i den.
- Kap. 38-42** 96e-100b *Areté* er snarere 'den rigtige mening, der kommer ved en guddommelig kraft' (svarende til den inspiration, der giver spåmanden og digteren deres evner), med mindre en sand statsmand kan undervise i den.
Vi ved endnu ikke, hvad *areté*'s natur egentlig er, og dialogen ender aporetisk.

Kapiteltallene er angivet med de større tal i margin; de mindre tal (70-100) henviser til den internationale inddeling i Stephanus-sider. Disse sider underinddeles i den græske tekst med bogstaverne a-e.

Platons Menon

MENON: Sokrates, kan du sige mig: Kan man få undervisning i at blive dygtig, 1
eller er det noget man ikke kan undervises i, men som man må indøve?¹ 70
Eller kan det hverken læres eller indøves, men er et naturligt anlæg? Eller
er det på en helt anden måde?

SOKRATES: 5 Ja, Menon, i gamle dage havde folk fra Thessalien en høj stjerne hos de
andre grækere og blev beundret for deres heste og for deres rigdom. Nu
er det altså også for deres visdom, kan jeg forstå, og det gælder ikke
mindst borgerne i Larísa hos din ven Aristippos.² Det kan I takke Gorgias
for! Da han kom til byen, fik han nemlig de bedste af aleuaderne (blandt
10 andre din elsker Aristippos) og af de andre fornemme thessalere til at blive
rene visdomselskere. Han vænnede jer også til at svare frit og frejdigt alle
som én, ligesom folk der virkelig ved besked, når nogen spørger. For
Gorgias er jo selv parat til at svare enhver græker på hvad som helst, han
kan finde på at spørge om, og der er ikke én, han ikke giver svar.

15 Men her i byen, kære Menon, er der sket det stik modsatte. Her er vi
løbet tør for visdom, om jeg så må sige, og det kan være, at visdommen
er rejst væk herfra og op til jer. I hvert fald er det sådan, at stiller du 71
spørgsmålet til nogen her fra byen, så vil de alle sammen grine og sige:

1. Muligheden af at tilegne sig dygtighed (*areté*) ved indøvelse eller træning bliver ikke berørt senere i dialogen.

2. Aristippos var enevældig hersker i Farsalos og tilhørte den mægtige aleuade-slægt. Hans forbindelse med Menon er omtalt i indledningen side 9.

'Du tror vist, jeg er ekstraordinært heldig, fremmede! At jeg skulle vide, om der kan undervises i dygtighed eller *areté*,³ eller om den kommer på en eller anden måde. Jeg er så langt fra at vide, om den kan læres eller ej, at jeg ikke engang ved, hvad dygtighed overhovedet er for noget.'

3. Det vanskeligt oversættelige ord *areté* (se indledningen side 10) er herefter ikke oversat.

5 Det er faktisk det samme med mig, Menon. Jeg er lige så flad på det 2 område som de andre i byen, og jeg skælder ud på mig selv, fordi jeg ikke ved noget om *areté* overhovedet. Og hvis der er noget, jeg ikke ved hvad er, hvordan skulle jeg kunne vide, hvordan det er fat med det? Hvis man slet ikke kender Menon, tror du så, at man kan vide, om han er smuk eller 10 rig eller fornem – eller det modsatte. Mener du, man kan det?

MENON: Nej jeg gør ej. Men, ærlig talt, Sokrates, ved du ikke hvad *areté* er, og skal vi tage hjem og fortælle det om dig?

SOKRATES: Ikke bare det, min gode ven, du skal også sige, at efter mit bedste skøn har jeg aldrig mødt nogen, der gjorde.

MENON: 15 Undskyld, mødte du ikke Gorgias, da han var her i Athen?

SOKRATES: Jo.

MENON: Og du syntes altså ikke, at han vidste det?

SOKRATES: Jeg er ikke så god til det med at huske, Menon, så jeg kan ikke på stående fod sige, hvordan jeg opfattede det dengang. Det kan da godt være, at han 20 vidste det, og at du ved, hvad han sagde. Mind mig lige om, hvad han sagde – eller hvis du vil, så sig det selv. Du mener vel da det samme, som han gør?

MENON: Det gør jeg!

SOKRATES: Så fred med ham, han er her jo ikke; men du Menon, hvad siger du selv, 25 at *areté* er? Sig det og hold dig endelig ikke tilbage! Så kan det på lykkeligste vis blive løgn, det jeg sagde, hvis det bliver klart, at du og Gorgias ved det, selvom jeg påstod, jeg aldrig havde mødt nogen, der gjorde.

MENON: Det er ikke svært at forklare, Sokrates. For det første: Hvis du vil have en 3 mands *areté*, så er det let nok, for en mands *areté* er dette her: at kunne 30 være politisk aktiv og i sit arbejde at gavne sine venner og skade sine fjender og at passe på, at han ikke selv lider nogen skade fra deres side. Vil du have en kvindes *areté*, er det ikke svært at forklare: Hun skal passe sit hus godt og tage sig af ting og sager indendørs og være lydige over for sin mand. Et barns *areté* er igen noget andet, enten det er en piges eller en 35 drengs. Sig bare til, hvis du også vil have en ældre mands, eller et frit menneskes eller en slaves *areté*. Og der er masser af andre *areté*'er til, så der 72 er ingen problemer med at forklare, hvad *areté* er for noget. For til enhver handling og til ethvert arbejde i hver generation har hver af os en *areté*. Jeg tror, at det samme også gælder *kakía*,⁴ Sokrates.

SOKRATES: 40 Det ser virkelig ud til, at jeg har været heldig, Menon! Jeg ledte efter én *areté* og har fundet en hel sværm af *areté*'er, som du har boende. Men for nu at blive ved det samme billede, det med bisværmene, Menon: Sæt nu jeg spurgte dig, hvordan en bis væsen egentlig er, og du så nævnte en hel masse forskellige bier, hvad ville du så svare, hvis jeg spurgte: 'Påstår du, 45 at de er mange og forskellige bier i og med, at de er bier? Eller er de ikke

4. *Kakía* 'ondskab, det at være dårlig til noget' er iflg. Menon den direkte modsætning til *areté*. Hele replikken er en parodi på Gorgias' måde at formulere alting i 'antiteser' (modsætninger) og 'parallelismer' (ophobninger af parallelle udtryk).

forskellige på *det* punkt, men på et andet som fx skønhed, størrelse eller noget lignende?' Sig mig, hvad ville du svare til sådan et spørgsmål?

MENON: Jeg ville svare, at de ikke er forskellige fra hinanden ved at være bier.

SOKRATES: Hvis jeg så sagde: 'Sig mig nu, Menon: På hvilket punkt er de *ikke* forskellige, men alle sammen ens? Hvad siger du, det er?' Det kunne du da godt svare mig på, ikke?

MENON: Jo.

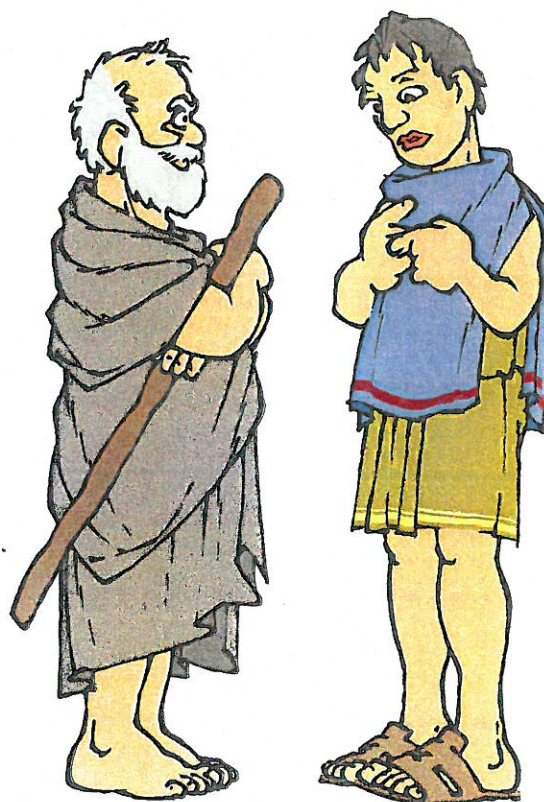
SOKRATES: Det samme gælder de forskellige former for *areté*. Hvis der er mange forskellige slags, må de allesammen have én og samme form, som gør, at de er *areté*, og som man med sindsro kan referere til, når man i sit svar skal forklare spørgeren, hvad *areté* er. Forstår du, hvad jeg mener?

MENON: Jeg tror nok, jeg forstår det, men jeg har ikke så godt fat på spørgsmålet, som jeg gerne ville.

SOKRATES: Er det kun i forbindelse med *areté*, at du mener der er forskel på mænd og kvinder og de andre, Menon? Eller gælder det samme også sundhed, størrelse og styrke? Mener du, at en mands sundhed er én ting, en kvindes en anden? Eller har den altid samme form – forudsat at den er sundhed – hvad enten den findes hos en mand eller enhver anden?

MENON: Jeg synes, at mænds og kvinders sundhed er ét og det samme.

SOKRATES: Mon ikke det er det samme med størrelse og styrke? Hvis en kvinde er stærk, så vil hun vel være stærk på den samme måde og med den samme form for styrke? Jeg mener, der gælder det samme for den, for styrke adskiller sig ikke fra styrke, hvad enten den findes hos en mand eller en kvinde. Eller synes du, der er forskel?

- MENON: Nej overhovedet ikke.
- SOKRATES: Men adskiller den ene *areté* sig så fra den anden, alt efter om den findes 73
hos et barn eller en olding, en kvinde eller en mand?
- MENON: Jeg synes ikke, at det er helt det samme som de andre tilfælde, Sokrates!
- SOKRATES: 5 Nåh? Sagde du ikke, at en mands *areté* består i at styre byen godt, og at
kvindens består i at styre hjemmet?
- MENON: Det gjorde jeg.
- SOKRATES: Den, der skal styre byen eller hjemmet eller noget andet ordentligt, kan
vedkommende styre uovervejset og uretfærdigt?
- MENON: 10 Nej da!
- SOKRATES: Hvis de så styrer retfærdigt og velovervejset, styrer de så med retfærdig-
hed og besindighed?
- MENON: Nødvendigtvis.
- SOKRATES: De har altså begge to brug for det samme, hvis de skal være gode men-
15 nesker, både kvinden og manden, og det er retfærdighed og besindighed.
- MENON: Klart nok.
- SOKRATES: Hvad så med et barn eller en olding? Hvis de er hæmningsløse og uret-
færdige, kan de så blive gode mennesker?
- MENON: Selvfølgelig ikke.
- SOKRATES: 20 Men det kan besindige og retfærdige godt?
- MENON: Ja.
- SOKRATES: Altså er alle mennesker gode på den samme måde: De bliver gode, hvis
de har det samme i sig.
- MENON: Det ser sådan ud.
- SOKRATES: 25 Men hvis deres *areté* ikke var den samme, ville de da ikke være gode på
den samme måde?
- MENON: Nej da!
- SOKRATES: Da nu *areté* er ens for alle, prøv så at sige, altså at huske, hvad Gorgias siger 5
den er – og du derfor også mener.
- MENON: 30 Hvad andet end at kunne herske over folk, hvis du er ude efter ét svar for
det hele.
- SOKRATES: Det er lige hvad jeg er! Men er det også en drengs *areté* eller en slaves? Og
skal de kunne herske over deres herre – og bliver herren så efter din
mening til slave?
- MENON: 35 Nej, sådan mener jeg det sandelig ikke!
- SOKRATES: Det lyder heller ikke sandsynligt, min gode ven! Men se nu på følgende:
Du påstår, at *areté* er at kunne herske. Skal vi ikke tilføje 'retfærdigt, ikke
uretfærdigt'?
- MENON: Det synes jeg, Sokrates, for retfærdighed er *areté*.
- SOKRATES: 40 Er det nu *areté* eller en slags *areté*?
- MENON: Hvad mener du?
- SOKRATES: Som med enhver anden ting. Lad os tage noget rundt. Så ville jeg sige, at
det var en form og ikke bare, at det var *form*.⁵ Derfor ville jeg på samme
måde sige, at der er andre former til.

5. Sokrates bruger ordet *schema*, der betyder 'todimensional form', 'façon', 'figur'.

- MENON: Det har du ret i, for jeg mener, at der ikke alene eksisterer retfærdighed men også andre slags *areté*.
- SOKRATES: Hvad for nogle? Sig det! Jeg kan for eksempel også nævne andre former for dig, hvis du beder mig om det. Nævn mig så de andre *areté*'er!
- MENON: 5 Mod synes jeg sandelig er en *areté* og selvbeherskelse og visdom og stor-slåethed og en hel masse andre.⁶
- SOKRATES: Så er vi der igen, Menon! Nu har vi igen fundet mange *areté*'er, selvom vi ledte efter én, men det er på en anden måde end lige før. – Men den ene, som går igen i alle de andre, den kan vi ikke finde.
- MENON: 10 Jamen, jeg kan stadig ikke få fat på én fælles *areté*, som du kræver, ligesom i de andre eksempler.
- SOKRATES: Det er rimeligt nok. Men jeg vil efter bedste evne lægge mig i selen for, at vi kan komme videre. Du forstår vel nok, at det forholder sig på samme måde i alle tilfælde: Hvis nogen spurgte dig om det samme, som jeg lige
15 gjorde: 'Hvad er form, Menon?' og du så svarede ham 'det er det runde', og han så svarede ligesom jeg: 'Er det runde *form* eller *en* form?' så ville du da sige, at det var *en* form?
- MENON: Helt sikkert.
- SOKRATES: Og det var, fordi der findes andre former?
- MENON: 20 Ja.
- SOKRATES: Og hvis han så spurgte dig om, hvor mange andre former der er, så ville du kunne svare?
- MENON: Det ville jeg!
- SOKRATES: Og hvis nogen på samme måde spurgte, hvad farve er, og du så svarede
25 'hvid', og hvis spørgeren derefter tilføjede: 'Er hvid *farve* eller *en* farve?', så ville du svare, at det er *en* farve, fordi der også er andre farver?
- MENON: Det ville jeg.
- SOKRATES: Og hvis han så bad dig nævne andre farver, kunne du nævne nogle, der ikke på nogen måde er mindre 'farve', end hvid er?
- MENON: 30 Ja.
- SOKRATES: Hvis han så gennemgik argumentet, ligesom jeg gjorde, og sagde: 'Vi kommer hele tiden til det samme resultat – men det køber jeg ikke! Du kalder alle disse ting med ét navn og påstår, at de alle som én er former, selvom de er fuldstændig forskellige. Der findes nemlig noget, der omfat-
35 ter det runde såvel som det lige, og som du kalder form. Og du påstår, at det runde ikke er mere form end det lige.' Er det ikke det, du siger?
- MENON: Netop!
- SOKRATES: Når du siger sådan, mener du så, at det runde overhovedet ikke er mere rundt end det er lige, og at det lige overhovedet ikke er mere lige end
40 rundt?
- MENON: Nej da!
- SOKRATES: Men du påstår da heller ikke, at det runde er mere *form* end det lige, eller at det andet er mere form end det ene?
- MENON: Det har du ret i.

6. Menon opremser her nogle af de traditionelle gode egenskaber, som ethvert barn kendte, og som citeres i lidt forskellig form. De fire såkaldte kardinaldyder er: mod, visdom, retfærdighed og selvkontrol.

SOKRATES: Hvad er så det, der har betegnelsen *form*? Prøv at forklare det! Hvis du svarer 7
 rede spørgeren sådan her om form eller farve: 'Jeg ved ikke, hvor du vil 75
 hen, menneske, jeg forstår ikke, hvad du siger!', så ville han nok undre
 sig og sige: 'Kan du ikke fatte, at jeg er ude efter det, der er det samme i
 5 alle tilfælde?'. Kunne du heller ikke svare, Menon, hvis nogen stillede dette
 spørgsmål: 'Hvad er det fælles ved det runde og det lige og alle de andre,
 som du kalder *form*?' Prøv at svare, så du kan få lidt træning til svaret ved-
 rørende *areté*.

MENON: Nej, Sokrates, svar du!

SOKRATES: 10 Skal jeg gøre dig den tjeneste, synes du?

MENON: Ja bestemt.

SOKRATES: Så vil du vel også svare mig på spørgsmålet om *areté*?

MENON: Det vil jeg.

SOKRATES: Så må jeg virkelig tage mig sammen. Det er jo umagen værd!

MENON: 15 Det må man nok sige.

SOKRATES: Nå, lad os så prøve at svare dig på, hvad form er. Se nu, om du kan accep-
 tere, at det er følgende: Lad form være defineret som 'det eneste der al-
 tid følges med farve'. Er det tilfredsstillende, eller vil du have det på en
 anden måde? Jeg glæder mig allerede til, at du fortæller mig, hvad *areté*

20 er.

MENON: Det dér er altså for naivt, Sokrates!

SOKRATES: Hvad mener du? 8

MENON: At form måske nok efter din definition er 'det som altid følges med farve'.
 Lad gå! Men hvis nogen påstod, at han ikke vidste, hvad farve er, men var
 25 lige så meget i vildrede som du var om form, hvad tror du så, du havde
 svaret?

SOKRATES: Sandheden, tror jeg. Men hvis spørgeren var en af disse her kloge, strid-
 bare og diskussionslystne folk, ville jeg nok have svaret ham: 'Det er mit
 svar. Hvis jeg ikke har ret, er det din opgave at tage fat i argumentet og
 30 modbevise det.' Men hvis det var ligesom nu, hvor du og jeg er venner og
 gerne vil diskutere med hinanden, så måtte jeg svare blidere og mere dia-
 lektisk. 'Mere dialektisk' vil nok sige, at jeg ikke alene svarer rigtigt, men
 også med de begreber, som spørgeren indrømmer, at han kender. Jeg skal
 prøve at svare dig på denne måde. Sig mig: Bruger du begrebet 'afslut-
 35 ning'? Jeg tænker på sådan noget som 'grænse' eller 'det yderste af noget'
 – alt det kalder jeg ét og det samme. Det kan godt være, at Prodikos⁷ ville
 foretage en distinktion her, men du siger vel også, at noget er begrænset
 eller afgrænset – det er bare sådan noget jeg vil sige, ikke noget kompli-
 ceret.

MENON: 40 Det siger jeg, og jeg forstår vist godt, hvad du mener. 76

SOKRATES: Udmærket! Der er noget, du kalder en 'overflade', og noget andet, du kalder
 et 'legeme', altså ligesom i geometri?

MENON: Det er der!

SOKRATES: Så kan du måske nu forstå på mig, hvad jeg mener med form. Jeg siger
 45 nemlig, at 'form er det, hvor ethvert legeme ender'. Jeg kunne også

7. Sofisten Prodikos var iflg. Platon meget optaget af præcise definitioner af ordenes betydning.

sammenfattende sige, at 'form er et legemes begrænsning'.

MENON: Hvad siger du så, at farve er, Sokrates?

SOKRATES: Du er godt nok fræk, Menon! Her forlanger du, at en gammel mand skal svare dig på både dit og dat, og selv vil du ikke prøve at huske og fortælle, 5 hvad Gorgias dengang sagde, at *areté* var.

MENON: Jamen når du har sagt dét, så skal jeg nok sige det, Sokrates!

SOKRATES: Selvom man havde bind for øjnene, kunne man bare ved at tale med dig nok regne ud, at du er smuk og stadig har tilbedere, Menon!

MENON: Hvordan det?

SOKRATES: 10 Jo, for du laver ikke andet end at kommandere, når du taler – akkurat som de selvglade fyre der er de rene tyranner, så længe de ser godt ud. Samtidig har du konstateret, at jeg ikke kan stå for smukke mennesker. Men nu skal jeg gøre dig en tjeneste og svare.

MENON: Jamen så gør mig dog den tjeneste!

SOKRATES: 15 Vil du have, at jeg skal svare på Gorgias' manér, som du nok bedst kan følge med i?

MENON: Ja tak, hvorfor ikke?

SOKRATES: Taler I ikke om, at der er en slags udstømninger fra alting, som Empedokles siger?⁸

MENON: 20 Jo, bestemt.

SOKRATES: Og om nogle kanaler, som udstømningerne går igennem?

MENON: Helt rigtigt.

SOKRATES: Og at nogle af udstømningerne passer til bestemte kanaler, mens andre er for små eller for store?

MENON: 25 Netop.

SOKRATES: Du taler også om begrebet *syn*?

MENON: Ja.

SOKRATES: Ud fra det kan du nu 'fatte, hvad jeg dig siger', som Pindar⁹ formulerede det. Farve er nemlig en udstømning fra legemer, der passer til og derfor 30 kan registreres af synet.

MENON: Jeg synes, du har givet et ganske fremragende svar, Sokrates.

SOKRATES: Ja, for det er nemlig udtrykt, som du er vant til. Jeg tror, du kan forestille dig, at man ud fra det både kan sige, hvad lyd, lugt og meget andet af den slags er for noget.

MENON: 35 Ok ja!

SOKRATES: Det er nemlig et intellektuelt svar, og derfor kan du bedre lide det end mit svar om formen.

MENON: Ja!

SOKRATES: Efter min bedste overbevisning er det ikke dette, men det andet svar, der 40 er det bedste, kære søn af Alexidemos.¹⁰ Det tror jeg også, du ville mene, hvis du ikke var nødt til at rejse før mysterierne,¹¹ som du sagde i går, men kunne blive og deltage i indvielsen.

MENON: Jamen det kan godt være, jeg bliver, hvis du fortæller mig mere af den slags.

9

8. Naturfilosoffen Empédokles fra Ákragas på Sicilien (ca. 492-432 f.Kr.) udviklede en teori for sansningen. Alle legemer udsender signaler ('udstrømninger'), som kan registreres af sanserne ('kanaler'): lugt registreres af næsen, smag af tungen, syn af øjet, lyd af øret, føling af huden. Sanseorganerne er en slags modtagere, der er indstillet på den frekvens, som afsenderen bruger. Derfor kan vi fx kun se med øjnene, for de er i stand til at modtage synssignalet fra genstande uden for os. Signalerne er en slags billeder eller tynde film, som udsendes fra legemerne. Teorien er ud fra en nutidig synsvinkel rigtig for lugtesansen, smagssansen og delvis for høresansen, men ikke for synssansen og følesansen.

9. Digteren Pindar (ca. 518-440 f.Kr.) skrev hyldestigte til sports-helte efter sejre ved legene i Olympia, Delfi og Nemea. Citatet stammer fra et digt, der i øvrigt ikke er bevaret.

10. Ved at bruge Menons fars navn i stedet for hans eget gør Sokrates lidt nedladende Menon opmærksom på, hvor ung han er.

11. Sokrates hentyder her til den årlige indvielse i mysteriekulten i Eleusis, som fandt sted i februar. Alle, frie som slaver, kunne indvies i en særlig kult for guderne Perséfone, Deméter og Hades, hvis de gennemgik et hemmeligt (og derfor ukendt) indvielsesritual. Bemærkningen er tydeligvis ironisk, og er af nogle blevet opfattet som en slet skjult hentydning til Platons egen skole Akademiet og dens undervisning. Det er dog nok en overfortolkning af en uskyldigt-ironisk bemærkning.

77

SOKRATES: Det skal ikke mangle på velvilje fra min side med sådan en samtale, både for din og for min egen skyld. Men tag og prøv på at opfylde dit løfte til mig og forklar overordnet, hvad *areté* er for noget. Og lad så være med at lave flere ud af én, som folk siger i spøg, når nogen slår noget i stykker.

5 Lad den være hel og uskadt, og sig så, hvad *areté* er. Du har allerede fået recepten fra mig.

MENON: Efter min mening, Sokrates, er *areté* med digterens ord: 'at glæde sig ved det smukke og at evne det'.¹² Det kalder jeg *areté*: at stræbe efter det smukke og være i stand til at få fat på det. 10

SOKRATES: 10 Mener du mon, at den der stræber efter det smukke, også er tilhænger af det gode?

MENON: Ja, i høj grad.

SOKRATES: Er det nu sådan, at nogle mennesker stræber efter det onde, mens andre stræber efter det gode? Tror du ikke, at de alle sammen stræber efter det gode, min bedste ven? 15

MENON: Nej, det tror jeg ikke.

SOKRATES: Men nogle stræber efter det onde?

MENON: Ja.

SOKRATES: Mener du, at det er i den tro, at det onde er det gode, eller forstår de, at det er ondt og stræber de alligevel efter det? 20

MENON: Jeg tror begge dele.

SOKRATES: Tror du virkelig, at én, som forstår, at noget ondt er ondt, alligevel stræber efter det?

MENON: Ja helt og holdent.

SOKRATES: 25 Hvad siger du han stræber efter? At han skal få det?

MENON: Ja, hvad ellers?

SOKRATES: Tror han så, at det onde vil gavne ham, når han får det? Eller forstår han, at det vil skade den, det rammer?

MENON: Der er folk, som mener, at det onde gavner dem, mens andre forstår, at det skader. 30

SOKRATES: De der mener, at det onde gavner, forstår de, at det onde er ondt, tror du?

MENON: Nej, det tror jeg sandelig ikke!

SOKRATES: Er det så ikke klart, at disse mennesker ikke stræber efter det onde (for det ved de ikke hvad er), men efter det, de tror er det gode, men som i virkeligheden er det onde. Derfor er det klart, at i deres uvidenhed tror de, at det er godt, og stræber så efter det. Ikke sandt? 35

MENON: Det kan godt se sådan ud.

SOKRATES: Hvad så? De der stræber efter det onde, som du siger, i den tro, at det skader den, det rammer, de må da opdage, at de selv tager skade af det onde?

MENON: 40 Nødvendigvis.

SOKRATES: Men tror de da ikke, at ofrene for det onde er ulykkelige, i og med at de har lidt skade? 78

MENON: Igen: Nødvendigvis.

SOKRATES: Ulykkelige er også stakkels, ikke?

12. Vi ved ikke, hvem digteren er, men Menon viser med sit citat, at han kan sit poesipensum. Det foregående og det følgende citat stammer fra Pindar, og det gør dette muligvis også.

- MENON: Det skulle jeg mene.
- SOKRATES: Er der nogen, der ønsker at være ulykkelig og stakkels?
- MENON: Det tror jeg ikke, Sokrates.
- SOKRATES: Altså ønsker ingen det onde, Menon, hvis han ikke ønsker at være sådan.
 5 For hvad andet er det at være ulykkelig end at stræbe efter det onde og opnå det?
- MENON: Det har du nok ret i, Sokrates: Ingen ønsker det onde.
- SOKRATES: Sagde du ikke lige før, at *areté* er at ønske det gode og at kunne få det? 11
- MENON: Det gjorde jeg.
- SOKRATES: 10 Men når det er sagt, gælder det så ikke for alle, og er nogle bedre end andre på det punkt?
- MENON: Klart nok!
- SOKRATES: Jamen, hvis én er bedre end en anden, er det vel indlysende, at han er bedre, fordi han kan opnå det gode.
- MENON: 15 Bestemt.
- SOKRATES: Så er *areté* altså efter din mening evnen til at kunne skaffe sig goder?
- MENON: Jeg mener, det forholder sig præcis, som du formulerer det nu.
- SOKRATES: Lad os så se på, om du taler sandt; det kan jo være, du har en pointe. Du påstår altså, at *areté* er at kunne skaffe sig goder.
- MENON: 20 Netop.
- SOKRATES: Det du kalder goder, er det ikke sådan noget som sundhed og rigdom?
- MENON: Jeg kalder det også for goder at skaffe sig guld og sølv og prestige i sin by og æresposter.
- SOKRATES: Er der andet du kalder goder?
- MENON: 25 Næh, jeg mener al den slags.
- SOKRATES: Udmærket! *Areté* består i at skaffe sig guld og sølv, siger Menon, der på fædrene side er perserkongens gæsteven.¹³ Vil du tilføje, at man skal skaffe sig goderne 'retfærdigt og ordentligt', eller er det lige meget? Og hvis man får fat på noget på uretmæssig vis, kalder du så også det for *areté*?
- MENON: 30 Nej da, Sokrates!
- SOKRATES: Men derimod ondskab?
- MENON: Det kan du tro!
- SOKRATES: Det ser altså ud til, at der skal indgå retfærdighed eller besindighed eller fromhed, eller en anden del af *areté*, når det skal skaffes til huse. Ellers
 35 bliver det ikke *areté*, selvom det skaffer nok så mange goder.
- MENON: Nej, hvordan kan det være *areté* uden den slags?
- SOKRATES: Men hvis man så lader være med at skaffe sig guld eller sølv, når det sker uretmæssigt (både til sig selv eller til en anden), er det så ikke også *areté*?
- MENON: Åbenbart!
- SOKRATES: 40 At skaffe disse goder er altså ikke *areté* i højere grad end at lade være, men det ser ud til, at det kun er *areté*, hvis det er baseret på retfærdighed; men det er ondskab, hvis den mangler.
- MENON: Jeg tror, at det du siger, er tvingende nødvendigt. 79
- SOKRATES: Men sagde vi ikke for et øjeblik siden, at der var dele af *areté*, altså retfærdig- 12
 45 dighed, besindighed og andre af samme slags?

13. Som flere steder i dialogen stikker Sokrates til Menon og thessalerne. Her refererer han til, at Menons forfædre kapitulerede over for perserkongen Xerxes, da han i 480 f.Kr. rykkede mod Grækenland og først blev standset i søslaget ved Salamis af den athensk ledede flåde. Læseren kommer måske også til at tænke på, at Menon året efter leder en gruppe lejesoldater i Persien, se indledningen side 9.

MENON: Jo.

SOKRATES: Jamen gør du mig til grin, Menon?

MENON: Hvad for noget, Sokrates?

SOKRATES: For lidt siden bad jeg dig om at lade være med at brække *areté* over og
5 dele den i stumper og stykker, og jeg gav dig en model for, hvordan man
skal svare. Men det er du ligeglad med og fortæller mig, at *areté* er at kunne
skaffe sig goder med retfærdighed. Men siger du ikke, at det er en del af
areté?

MENON: Det gør jeg.

SOKRATES: 10 Er konsekvensen af det, du indrømmer, så ikke, at der ikke er tale om
areté, når man udfører, hvad man nu gør, med kun om en del af *areté*? Du
mener jo, at retfærdighed og alt det andet er en del af *areté*.

MENON: Og hvad så?

SOKRATES: Jeg mener, at når jeg beder dig nævne *areté* som helhed, så fortæller du
15 langt fra, hvad den er. Derimod siger du, at enhver handling er *areté*, hvis
den udføres med en del af *areté*, som om du har sagt, at *areté* er det hele,
og at jeg nu skal forstå det, selv hvis du deler den op i småstykker. Så vidt
jeg kan se, må du altså helt forfra igen med spørgsmålet om, hvad *areté*
er, kære Menon, hvis enhver handling i forbindelse med en del af *areté* er
20 *areté*. Det er nemlig det samme som når én siger, at enhver handling i for-
bindelse med retfærdighed er *areté*. Mener du ikke, der er behov for dette
spørgsmål, eller tror du, at man kan vide, hvad den del af *areté* er, uden
at kende den selv?

MENON: Det tror jeg ikke.

SOKRATES: 25 Hvis du kan huske, hvad jeg lige før svarede dig om formen, så udskød vi
at besvare det spørgsmål, fordi vi endnu var i gang med undersøgelserne
og ikke var nået til enighed.

MENON: Ja, det var godt, at vi udskød det, Sokrates.

SOKRATES: Min gode ven! Så længe vores undersøgelse af hele *areté* står på, må du
30 endelig ikke tro, at du ved at svare med nogle dele af den forklarer den
til nogen overhovedet – eller siger noget overhovedet på denne måde.
Derimod er vi nødt til endnu en gang at stille spørgsmålet: Ud fra hvilken
definition af *areté* taler du, som du gør? Eller synes du, jeg vrøvler?

MENON: Næh, jeg synes, du har ret.

SOKRATES: 35 Svar så igen helt forfra: Hvad siger du og din ven, at *areté* er for noget? **13**

MENON: Ja Sokrates, før jeg mødte dig hørte jeg, at du er i tvivl og får andre til at
40 tvivle. Og så vidt jeg nu kan se, forhekser du mig, bedøver mig og synger
ligefrem tryllesange over mig så jeg er blevet én stor tvivl. Hvis jeg må
drille dig, så synes jeg, du nærmest ligner den dér flade hav-narke,¹⁴ ikke
mindst af udseende. For den lammer, hvem der kommer i nærheden af
den og rører ved den, og det synes jeg lige, du har gjort ved mig! Faktisk
er jeg både sjæle- og mundlam, og jeg aner ikke, hvad jeg skal svare dig.
Jeg har endda tusind gange holdt foredrag om *areté* for masser af menne-
sker, og ganske godt, når jeg selv skal sige det. Nu kan jeg ikke engang
45 sige, hvad det overhovedet er for noget. Jeg tror, du gør klogt i at lade

14. *Narke* (hvoraf ordet narko-
tikum kommer) er navnet på
den elektriske røkke, der kan
lamme sit bytte med elek-
trisk strøm, som den skaber i
to 'batterier' i brystfinnerne.
Elrokken, der er meget grim,
lever bl.a. i Middelhavet.

være med at sejle nogen steder hen eller i det hele taget gå uden for byen. For hvis du gør den slags som gæst i en fremmed by, kunne du meget let blive fængslet for trolddom.¹⁵

SOKRATES: Du er en værre en, Menon! Der var du lige ved at narre mig.

MENON: 5 Undskyld, hvad for noget?

SOKRATES: Jeg forstår godt, hvorfor du lavede den sammenligning!

MENON: Hvorfor tror du?

SOKRATES: For at jeg til gengæld skulle sammenligne dig med noget. Jeg ved, at alle smukke mennesker elsker at blive sammenlignet – og det er de også godt
10 tjent med, for smukke mennesker kræver også smukke sammenligninger, tror jeg. Men jeg vil ikke gøre gengæld og sammenligne dig med noget. Hvis den dér narke selv er lam, når den gør andre lamme, så ligner jeg den. Ellers ikke. Jeg har nemlig ikke svar på alt, mens jeg får andre til at tvivle, men om nogen er jeg i tvivl, når jeg får andre til at tvivle. Og hvad areté
15 angår, så ved jeg ikke, hvad den er, men du vidste det muligvis, før du kom i kontakt med mig, men nu er det klart, at du ikke ved det. Jeg vil nu alligevel gerne undersøge sagen sammen med dig og lede efter, hvad den mon er.

15. Platon elsker at lade intet-anende personer i dialogerne forudsige Sokrates' skæbne.

MENON: Og hvordan vil du lede efter det, du slet ikke ved hvad er, Sokrates? Og hvilken egenskab ved det, du ikke kender, vil du give dig til at lede efter? Hvis du så rent faktisk skulle støde på det, hvordan kan du så vide, at det var det, du ikke kendte?¹⁶

SOKRATES: Jeg forstår, hvad du gerne vil sige, Menon. Kan du se, hvad det er for et smart argument, du strikker sammen? 'Et menneske kan hverken lede efter noget, han kender, eller noget, han ikke kender, for han kan ikke lede efter det, han kender (for det kender han jo, og så har han ikke brug for denne undersøgelse) eller efter det, han ikke kender, for han ved jo ikke, hvad han skal lede efter.

MENON: Du synes altså ikke, at dette argument er rigtigt, Sokrates?

SOKRATES: Nej, det gør jeg ikke.

MENON: Kan du forklare hvorfor?

SOKRATES: Ja, jeg har nemlig hørt det fra mænd og kvinder med forstand på guddommelige sager.

MENON: Og hvilken historie fortalte de så?

SOKRATES: En sand og smuk historie efter min mening.

MENON: Hvad for en historie, og hvem var fortællerne?

SOKRATES: Fortællerne var nogle af de hellige mænd og kvinder, der har til opgave at kunne afgive forklaring på det, de har med at gøre. Det fortæller også Pindar¹⁷ og andre guddommeligt inspirerede digtere. Hvad de siger, lyder sådan her, og overvej nøje, om du synes, de har ret: De påstår nemlig, at menneskets sjæl er udødelig, og at på ét tidspunkt kommer den til et slutpunkt (det siger de om 'at dø'), på et andet opstår den igen, men den går aldrig helt til grunde. Derfor skal man også leve sit liv så fromt som muligt. For ...

når Perséfone modtager erstatning
for sin gamle smerte, giver hun i det niende år
disse mænds sjæle tilbage til solen deroppe.

Af dem vil vokse værdige konger,
stolte i styrke og visdom,
og de største mænd. Og i al evighed
vil menneskene kalde dem for de hellige heroer.

Da sjælen altså er udødelig, er født mange gange og har set alting her og hos Hades, findes der ikke noget, den ikke har lært. Derfor er der intet mærkeligt i den mulighed, at den kan generindre, hvad den jo tidligere vidste både om *areté* og om andre ting. Da alt i naturen er beslægtet, og sjælen har lært alting, er der intet i vejen for, at en mand ved at generindre én ting (det er det, folk kalder 'at lære') kan genfinde alle de andre, hvis han mander sig op og ikke bliver træt af at lede. For det at søge efter noget og at lære det er sådan set det samme som generindring. Derfor må vi ikke tro på det smarte argument. Det ville nemlig gøre os dovne, og det er sød musik for folk uden rygrad. Det andet derimod får os til at anstrenge os og lede. Jeg tror, at det er sandt, og jeg vil gerne sammen med dig undersøge, hvad *areté* er.

16. Menon har ikke selv fundet på dette tilsyneladende gode modargument. Man ved ikke, hvem ophavsmanden er, men Gorgias taler om noget lignende, når han hævder: (1) sandheden findes ikke. (2) hvis den fandtes, kunne vi ikke finde den. (3) hvis vi fandt den, ville vi ikke vide, at det var den. (4) hvis vi alligevel fandt den (og hvis det var sandheden), ville vi ikke kunne kommunikere vores viden om den til andre.

81

17. Det følgende digtercitater stammer formentlig fra et af Pindars sejr- eller måske snarere sørge-digte. Det kendes kun herfra. Digtet giver udtryk for en tro på, at mennesket har et dødeligt legeme og en udødelig sjæl, som efter et ophold i underverdenen hos Hades og Perséfone igen kan vende tilbage til jorden. I Platons udlægning gælder det alle mennesker. Tanken om genfødsel var et vigtigt element i filosofien Pythagoras' lære. Omkring 530 f.Kr. udvandrede han fra Samos til Kroton i Syditalien, hvor han og hans elever levede i et filosofisk-religiøst samfund. Her udviklede de den pythagoræiske filosofi, hvis hovedpunkter er: (1) teorien om, at alle ting i den sansbare verden opstår og går til, mens der 'bagved' er en anden, sandere verden, som kun kan forstås og beskrives gennem matematikken: 'alt er tal'. (2) teorien om menneskets dobbeltnatur: den udødelige sjæl og det dødelige legeme og den deraf følgende tanke (3) om genfødsel og generindring af tidligere erhvervet viden. Platon er dybt påvirket af disse tanker, hvilket vil fremgå af de næste kapitler.

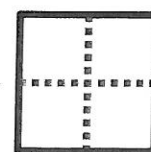
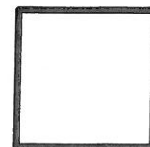
15

- MENON: Ja, Sokrates. Men hvad mener du med, at vi ikke lærer noget, men at det, vi kalder undervisning, er generindring? Kan du lære mig, hvordan det hænger sammen?
- SOKRATES: Jeg sagde lige for lidt siden, at du er en værre en, Menon, og nu spørger du, om jeg kan lære dig det, når jeg påstår, at der ikke findes undervisning, men generindring, bare for at jeg skal afsløre, at jeg modsiger mig selv!
- MENON: Nej ved Zeus, Sokrates, det var ikke derfor, jeg sagde det, men af gammel vane. Men hvis du på nogen måde kan bevise over for mig, at det forholder sig sådan, så gør det.
- SOKRATES: 10 Jamen det er ikke så let, men jeg vil gøre mit bedste for din skyld. Kald på en af alle dine slaver dér, lige meget hvem, så skal jeg bevise det for dig gennem ham.
- MENON: Så gerne. Kom her hen!
- SOKRATES: Er han græker og taler han græsk?
- MENON: 15 Ja, ja. Han er jo født i huset.
- SOKRATES: Læg godt mærke til, hvad du synes han gør: generindrer eller lærer af mig?
- MENON: Det skal jeg nok.
- SOKRATES: Sig mig så dreng, ved du, at et kvadratisk areal ser sådan ud?¹⁸
- SLAVE: 20 Ja.
- SOKRATES: Et kvadratisk areal er altså noget, der har alle fire sider lige store, og der er fire.
- SLAVE: Bestemt.
- SOKRATES: Har det så ikke også disse sider på tværs lige store?
- SLAVE: 25 Jo.
- SOKRATES: Sådan et kvadrat kan vel både være større og mindre?
- SLAVE: Ok ja.
- SOKRATES: Hvis denne side er to fod lang, og den her to fod, hvor mange fod vil så hele kvadratet være? Tænk sådan her: Hvis det var to fod dér og kun én
- 30 dér, så ville arealet være én gange to fod, ikke?
- SLAVE: Jo.
- SOKRATES: Nu er det jo to fod også dér, så bliver det to gange to, ikke?
- SLAVE: Det gør det!
- SOKRATES: Altså to gange to fod?
- SLAVE: 35 Ja.
- SOKRATES: Hvor meget er to gange to fod? Regn efter og sig mig det.
- SLAVE: Fire, Sokrates.
- SOKRATES: Der må vel findes et andet areal af samme slags, der er dobbelt så stort og med lige store sider, ligesom dette her?
- SLAVE: 40 Ja.
- SOKRATES: Hvor mange fod bliver det på?
- SLAVE: Otte.
- SOKRATES: Nemlig! Prøv så at sige, hvor lang hver linje i det skal være. I dette kvadrat er den to. Hvad skal den være i et, der er dobbelt så stort?

18. Sokrates bruger ordet *pais* om slaven; det betyder både dreng og slave – ligesom *bø* blandt englændere i kolonitidens Indien.

På de følgende sider vil Platon have læseren til at følge med på en geometrisk tegning, som Sokrates tegner i støvet foran sig. 'Fødder' skal nok forstås rent bogstaveligt som Sokrates' fødder, der måler afstandene ud på de streger, han trækker i støvet. Både hovedpersonerne og læseren forventes med andre ord at kende til det bevis, som slaven skal generindre. Se den matematiske kommentar til beviset side 44.

16

SLAVE: Det er klart, at den skal være dobbelt så stor, Sokrates.

SOKRATES: Kan du se, Menon: Jeg lærer ham ikke noget, jeg spørger om det hele. Og nu tror han, at han ved, hvor lang en side der skal til et areal på otte fod. Tror du ikke også?

MENON: 5 Jo.

SOKRATES: Ved han det?

MENON: Nej da!

SOKRATES: Men tror han, at den skal være dobbelt så stor?

MENON: Ja.

SOKRATES: 10 Nu skal du se ham generindre lidt efter lidt, sådan som man skal generindre. – Nå du, sig mig så: Du påstår altså, at der kommer et dobbelt så stort areal ud af en dobbelt så stor linje? Jeg mener sådan ét, ikke langt på den ene side og kort på den anden. Det skal være ens på alle leder, ligesom dette her, men dobbelt så stort, på otte fod. Se efter, om du stadig synes, 15 at det kommer af den dobbelte linje.

SLAVE: Det gør jeg.

SOKRATES: Bliver den ikke dobbelt så stor som denne her, hvis vi lægger en anden til, der er lige så lang?

SLAVE: Jo.

SOKRATES: 20 Af denne her vil der blive et areal på otte fod, hvis de fire bliver så store, siger du?

SLAVE: Ja.

SOKRATES: Lad os så tegne de fire lige store linjer fra denne her. Det må vel så blive det her ottefodskvadrat, som du siger?

SLAVE: 25 Ja bestemt.

SOKRATES: Har vi ikke i dette kvadrat de fire, som hver især er lig med dette kvadrat?

SLAVE: Jo.

SOKRATES: Hvor stort bliver det? Fire gange så stort, ikke?

SLAVE: Jo selvfølgelig.

SOKRATES: 30 Er det firedobbelte det samme som det dobbelte?

SLAVE: Nej, det ved Zeus det ikke er!

SOKRATES: Men hvor meget større?

SLAVE: Fire gange større.

SOKRATES: Der kommer altså ikke det dobbelte areal ud af den dobbelte linje, min dreng, men det firedobbelte. 35

SLAVE: Det er rigtigt.

SOKRATES: Fire gange fire er seksten, ikke?

SLAVE: Jo.

SOKRATES: Hvad for en linje kommer arealet på otte fod så af? Var den ikke fire gange så stor ud fra denne her? 40

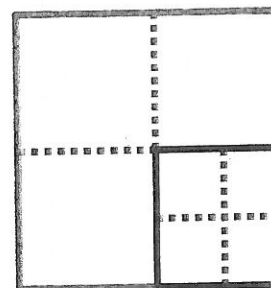
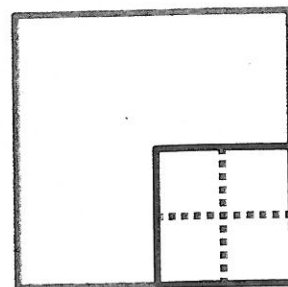
SLAVE: Jo det var den.

SOKRATES: Men dette her på fire fod kom af halvdelen af denne linje?

SLAVE: Ja.

SOKRATES: Udmærket! Det på otte fod kommer altså ikke af det dobbelte, men kommer det af det halve af dette her? 45

SLAVE: Ja.

SOKRATES: Det kommer jo ikke af noget større end denne linje, men kommer det af noget mindre end denne her?

SLAVE: Det synes jeg, at den gør.

SOKRATES: Fint! Du skal endelig sige, hvad du mener. Svar mig så: Var denne linje
5 ikke på to fod, og denne her på fire?

SLAVE: Jo.

SOKRATES: Linjen til kvadratet på otte fod bør altså være større end den på to fod og mindre end den på fire fod.

SLAVE: Det må den.

SOKRATES: 10 Prøv nu at sige, hvor lang du mener, den skal være.

SLAVE: Tre fod!

SOKRATES: Hvis den skal være på tre fod, tror du så ikke, at vi skal lægge det halve til her og få tre fod? Her er to fod, og her er én. Og der er også to fod, og der er én. Og her kommer det kvadrat, som du siger.

SLAVE: 15 Det er klart.

SOKRATES: Men hvor meget er tre gange tre fod?

SLAVE: Ni.

SOKRATES: Men hvad skulle det dobbelte være i fod?

SLAVE: Otte.

SOKRATES: 20 Så kommer der altså ikke et otte fods kvadrat ud af en side på tre fod?

SLAVE: Næh, det gør der ikke!

SOKRATES: Hvad kommer det så af? Prøv at forklare det præcis. Hvis du ikke vil regne på det, så vis, hvilken linje det kommer af.

SLAVE: Jamen ved Zeus, Sokrates, jeg ved det ikke!

SOKRATES: 25 Kan du igen se, Menon, hvor han er nået til i sin generindring? For først
vidste han ikke, hvad der er siden i et areal på otte fod – lige så lidt som
han ved det endnu – men dengang troede han, at han vidste det, og han
svarede glad og gerne, som om han vidste det; og han mente ikke at være
i tvivl. Nu derimod mener han at være i tvivl, og lige så vel som han ikke
30 ved det, tror han ikke at vide det.

MENON: Det har du ret i.

SOKRATES: Har han det ikke bedre med hensyn til det, han ikke ved noget om?

MENON: Det synes jeg også.

SOKRATES: Når vi har fået ham til at tvivle og blive lammet lige som den dér narke,
35 har vi så gjort ham nogen skade?

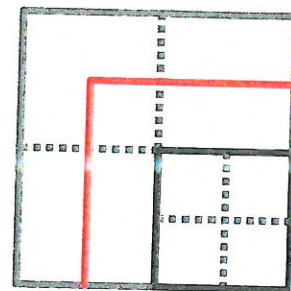
MENON: Det synes jeg ikke.

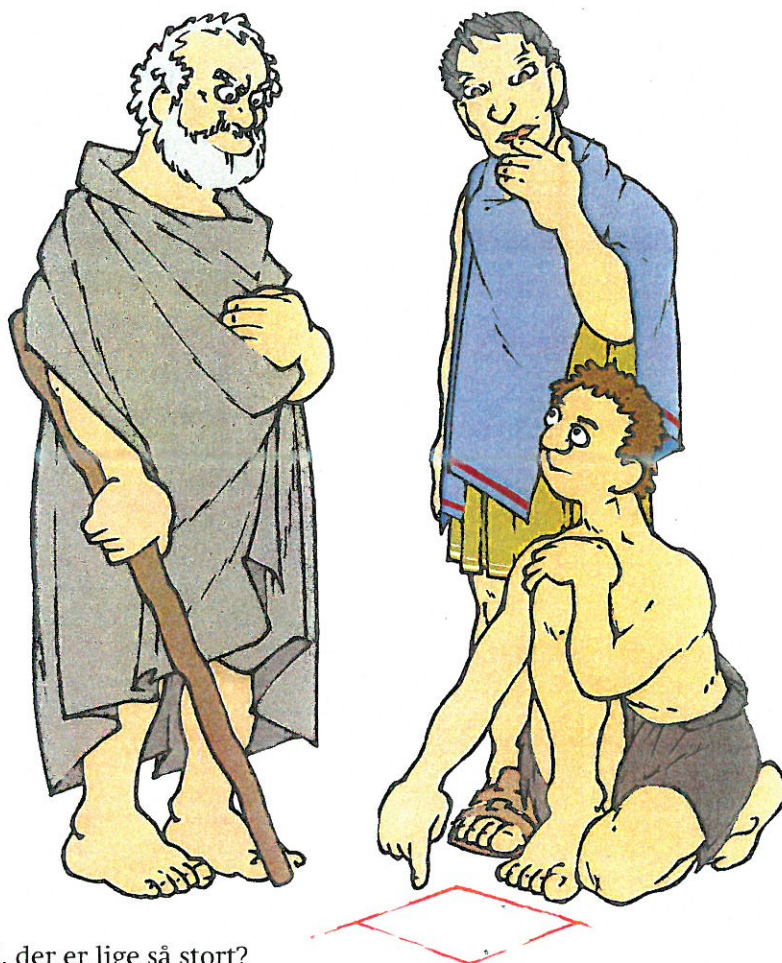
SOKRATES: Det ser altså ud til, at vi har hjulpet ham til at finde ud af, hvordan han
har det. Nu vil han såmænd med glæde lede efter det, fordi han ikke ved
det; dengang mente han at han snildt og lige så tit det skulle være kunne
40 fortælle om det dobbelte kvadrat, at det skulle have den dobbelte side i
længden.

MENON: Højst sandsynligt.

SOKRATES: Se nu, hvad han vil finde ud af på baggrund af denne tvivl. Jeg spørger ham
kun og lærer ham ingenting. Hold godt øje med, om jeg lærer ham noget
45 og gennemgår det for ham og ikke bare spørger om hans meninger.

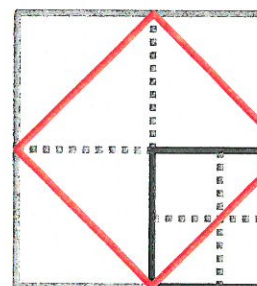
– Nå du, sig mig så: Her har vi et kvadrat på fire fod, ikke? Er du med? 19

- SLAVE: Det er jeg!
- SOKRATES: Vi kan vel lægge et til, der er lige så stort?
- SLAVE: Ja.
- SOKRATES: Og et tredje, der er lige så stort som hver af de andre?
- SLAVE: 5 Ja.
- SOKRATES: Kan vi så ikke også fylde ud i hjørnet dér?
- SLAVE: Selvfølgelig.
- SOKRATES: Hvad kan det være andet end fire lige store kvadrater?
- SLAVE: Næh!
- SOKRATES: 10 Hvad så: Hvor meget er hele det dér større end det dér?
- SLAVE: Fire gange så stort.
- SOKRATES: Men vi skulle jo have noget, der var dobbelt så stort. Kan du huske det?
- SLAVE: Ok ja.
- SOKRATES: Denne linje fra det ene hjørne til det andet, deler den ikke hvert af area-
- 15 lerne lige over?
- SLAVE: Jo.
- SOKRATES: Bliver disse fire linjer så ikke lige store, de der omslutter dette areal her?
- SLAVE: Det gør de, jo.
- SOKRATES: Se nu godt efter: Hvor stort er dette areal?
- SLAVE: 20 Jeg er ikke med!
- SOKRATES: Der er fire kvadrater, og hver linje har delt hver af dem halvt over. Ikke også?

85

- SLAVE: Jo.
- SOKRATES: Hvor mange af den slags er der i dette?
- SLAVE: Fire.
- SOKRATES: Og hvor mange i dette?
- SLAVE: ⁵ To.
- SOKRATES: Hvor meget er fire større end to?
- SLAVE: To gange så stor.
- SOKRATES: Hvor meget bliver det dér så på?
- SLAVE: Otte fod.
- SOKRATES: ¹⁰ Og ud fra hvilken linje?
- SLAVE: Den dér!
- SOKRATES: Altså ud fra den linje, der går fra hjørne til hjørne i firefodsarealet?
- SLAVE: Ja.
- SOKRATES: Det kalder kloge folk en diagonal. Derfor, hvis den hedder en diagonal,
¹⁵ så er det som du, Menons slavedreng, fastslår: Det dobbelte areal fremkommer af diagonalen.¹⁹
- SLAVE: Ja sådan er det bestemt, Sokrates.
- SOKRATES: Hvad siger du så, Menon! Svarede han noget, som ikke var hans egen **20** mening?
- MENON: ²⁰ Næh, det var hans egen.
- SOKRATES: Men han vidste det jo ikke, som vi sagde lige før.
- MENON: Det hår du ret i.
- SOKRATES: Men disse meninger var så inden i ham, ikke?
- MENON: Jo.
- SOKRATES: ²⁵ Hos den uvidende (hvad han så end er uvidende om) findes der altså nogle rigtige meninger om det, som han ikke ved.
- MENON: Det ser sådan ud.
- SOKRATES: Disse meninger er lige før blevet aktiveret hos ham, ligesom en drøm. Hvis man spørger ham om det samme igen og igen og på mange måder,
³⁰ så ved du, at han så sikkert som nogen vil kunne forstå dette her.
- MENON: Det er højst sandsynligt.
- SOKRATES: Han vil forstå det, uden at nogen har undervist ham, men kun spurgt ham ud. Så må han vel selv hente sin forståelse hos sig selv?
- MENON: Ja.
- SOKRATES: ³⁵ Men at han henter det hos sig selv, er det ikke at generindre?
- MENON: Jo, bestemt.
- SOKRATES: Men sin nuværende viden må han altså enten have fået på et eller andet tidspunkt eller altid have haft, ikke?
- MENON: Jo.
- SOKRATES: ⁴⁰ Hvis han altid havde haft den, måtte han også have været vidende altid. Hvis han på den anden side havde fået sin viden på et tidspunkt, kan han vel ikke have fået det i dette liv. Eller er der nogen, der har lært ham geometri? Han kan jo gøre det samme i al slags geometri og i alle andre former for viden. Er der da nogen, der har lært ham det? Du må vel være i
⁴⁵ din gode ret til at vide det, særligt fordi han er født og opvokset i dit hus.

19. Sokrates springer let og elegant over, hvor lang denne linje er, nemlig kvadratroden af otte. Pythagoræerne var de første, der opdagede de inkommensurable tal, og det voldte dem store problemer at få dem indpasset i deres verdensbillede.

- MENON: Men jeg ved positivt, at ingen nogensinde har lært ham det.
- SOKRATES: Men han har disse meninger, ikke?
- MENON: Det må han helt indlysende have.
- SOKRATES: Men hvis han har det uden at have fået dem i dette liv, er det så ikke klart, **21**
 5 at han havde dem og havde lært dem på et andet tidspunkt? **86**
- MENON: Tydeligvis.
- SOKRATES: Så er der vel også den tid, hvor han ikke var menneske?
- MENON: Ja.
- SOKRATES: Hvis han både eksisterer i den tid, hvor han er og ikke er menneske, må
 10 de rigtige meninger befinde sig i ham, og når de bliver vækket ved udspørgen, bliver de til indsigt. Har hans sjæl så forstået det hele tiden? Det er jo klart, at han hele tiden enten er eller ikke er et menneske.
- MENON: Det ser sådan ud.
- SOKRATES: Hvis sandheden om det der eksisterer²⁰ findes i sjælen, så må sjælen være
 15 udødelig. Derfor: Hvis der er noget, man ikke lige ved her og nu (dvs. noget man ikke kan huske), skal man ikke være bange for at prøve at lede efter det og generindre det.
- MENON: På en eller anden måde synes jeg, du har helt ret, Sokrates.
- SOKRATES: Sådan har jeg det også, Menon. På de andre punkter vil jeg nok ikke stå
 20 stejlt på mit synspunkt. Men at vi bliver bedre, mere mandige og mindre sløve af at mene, at man bør lede efter det, vi ikke ved, end hvis vi tror, at vi umuligt kan finde (eller behøver at lede efter) det, som vi ikke forstår – det vil jeg kæmpe kompromisløst for, så godt jeg kan i ord som i handling.
- MENON: 25 Jeg synes også, du har ret i det, Sokrates.
- SOKRATES: Når vi nu er enige om, at man bør søge efter det, man ikke ved, vil du så **22**
 være med til, at vi i fællesskab prøver at finde ud af, hvad *areté* er for noget?
- MENON: Ja, meget gerne! Men jeg ville nu helst gøre det, jeg spurgte dig om aller-
 30 først, og jeg ville gerne undersøge og høre, om man skal beskæftige sig med *areté* som noget, man kan undervises i, eller som noget, der kommer til folk ad naturlig vej – eller på en helt anden måde.
- SOKRATES: Hvis jeg skulle bestemme – ikke bare over mig selv, men også over dig –
 så skulle vi ikke undersøge, om man kan lære *areté* fra sig eller ej, førend
 35 vi allerførst har undersøgt, hvad den er for noget. Men du prøver jo ikke engang på at holde igen, så du måske kunne blive fri.²¹ Tværtimod prøver du på at dirigere med mig og har også held til det. Derfor vil jeg føje dig – hvad skal jeg ellers gøre? Det ser altså ud til, at vi må undersøge, *hvordan* dette her er, som vi endnu ikke ved, *hvad* er. Ja, ja da, men så skal
 40 du give mig én lille indrømmelse fra begyndelsen og acceptere at undersøge det ud fra en antagelse, om man kan undervise i den eller hvordan og hvorledes. Med udtrykket 'ud fra en antagelse' mener jeg den samme måde, som matematikerne tit undersøger noget med.²² Hvis man for eksempel spørger dem, om et givet areal kan indskrives som en trekant i
 45 en given cirkel, så vil svaret nok være: 'Jeg ved endnu ikke, om dette areal **87**

20. Platon gør sig her store anstrengelser for ikke at sige 'sandheden om ideerne', som først skal introduceres senere.

21. Sokrates siger hermed, at Menon er slave af sine fordomme og ikke er moden til at gøre sig fri af dem.

22. Der er ikke enighed om, hvilket geometrisk problem Sokrates bruger som illustration her og sandsynligvis igen tegn i sandet. Løsnings- og dermed også oversættelsesmuligheder er mange (der er foreslået over 20 mere eller mindre sandsynlige løsninger), men for det overordnede argument i dialogen er det kun vigtigt at forstå den *hypotetiske metode*: for at bevise påstand *x* antager man *x* og undersøger så, om forudsætni-
 gerne for påstanden er til stede eller ej. Er de det, gælder påstanden, i modsat fald gælder den ikke. Se den matematiske kommentar side 44.

er sådan indrettet, men jeg tror, det vil være en fordel at gøre en antagelse i dette spørgsmål. Den er følgende: "Hvis dette areal er sådan, at når man lægger det som et rektangel langs med den givne linje i cirklen, vil der mangle et areal af samme slags som det, der er lagt ind," – så tror jeg, at vi får det ene resultat; ellers det andet. Ud fra denne antagelse vil jeg gerne fortælle dig, om det er muligt eller ej, at arealet kan indskrives i cirklen.'

Sådan skal vi også gøre med *areté*, da vi jo ikke ved, hvad den er, og heller ikke hvordan den er. Lad os nu antage, at vi ved det, og så undersøg, om man kan undervise i den eller ej, ved at sige sådan her: Hvis *areté* er noget, der findes i sjælen, kan man mon så undervise i det eller ej? For det første: Hvis den er noget andet end viden, kan man så undervise i den eller ej? – eller som vi sagde for lidt siden: generindre den, det gør ingen forskel, hvilket af de to udtryk vi bruger. Men kan man undervise i den? Er det ikke indlysende for enhver, at mennesket ikke kan undervises i noget andet end viden? **23**

MENON: Det synes jeg.

KRATES: Hvis *areté* er en slags viden, er det klart, at man må kunne undervise i den.

MENON: 20 Hvad ellers?

KRATES: Det slap vi jo hurtigt ud af! Under den ene forudsætning kan den, under den anden kan den ikke.

MENON: Ja, det må jeg nok sige!

KRATES: Så må næste punkt vel være at undersøge, om *areté* rent faktisk er viden, eller om den er noget andet end viden. **25**

MENON: Ja, jeg synes det må være det næste, der skal undersøges.

KRATES: Lad os nu se: Vi påstår, at *areté* er noget godt, og vi holder fast ved denne antagelse, at den er noget godt?

MENON: Ja bestemt.

KRATES: 30 Hvis der findes noget godt, noget der er adskilt fra viden, så kunne *areté* vel ikke være en slags viden, vel? Men hvis der ikke findes noget godt, som ikke indbefattes i viden, så ville vi vist have ret i vores mistanke om, at den må være en form for viden.

MENON: Nemlig!

KRATES: 35 Og vi er gode på grund af *areté*, ikke?

MENON: Jo.

KRATES: Og hvis vi er gode, er vi også nyttige, for det gode er også gavnligt, ikke sandt?

MENON: Jo.

KRATES: 40 Og *areté* er noget nyttigt?

MENON: Det må det nødvendigvis være ud fra det, vi er blevet enige om.

KRATES: Skal vi så ikke se på det i detaljer og gennemgå, hvordan de ting er, som gavner os. Det påstår vi, at sundhed, styrke, skønhed og rigdom gør. Det er den slags ting vi kalder gavnlige, ikke? **24**

MENON: 45 Jo.

- SOKRATES: Men de selv samme ting påstår vi også ind imellem kan være skadelige. 88
Er du uenig i det?
- MENON: Næh, det er jeg ikke.
- SOKRATES: Pas nu på: Når noget af disse ting har overtaget, siger vi, at det gavner,
5 men når noget andet har overtaget, siger vi, at det skader. Når det bliver
brugt på den rette måde, gavner det, når det er på den forkerte måde, ska-
der det, ikke sandt?
- MENON: Jo, i høj grad.
- SOKRATES: Lad os så se på de sjælelige forhold. Du bruger vel betegnelserne besin-
10 dighed og retfærdighed og mod og lærevillighed og hukommelse og stor-
sind og al den slags?
- MENON: Det gør jeg!
- SOKRATES: Pas nu på: Synes du ikke også, at nogle af disse ikke er viden men noget
andet end viden, hvis de sommetider er skadelige og sommetider gavnlige?
15 Eksempelvis mod, hvis mod ikke er fornuft²³ men en slags dumdristig-
hed. Kan en mand ikke gøre skade, hvis han er dumdristig uden omtanke,
men gøre gavn, når han handler med fornuft? Og er det ikke det samme
med besindighed og lærevillighed? Hvis det bliver lært og trænet med om-
tanke, er det gavnligt; men uden er det skadeligt.
- MENON: 20 I den grad!
- SOKRATES: Kort sagt: Alt hvad sjælen sætter sig for og gennemfører, ender godt, hvis
fornuften råder, men lige modsat, hvis ufornuften råder, ikke også?
- MENON: Det ser sådan ud.
- SOKRATES: Altså: Hvis *areté* hører til i sjælen og nødvendigvis er gavnlig, så må den
25 være fornuft. For alt i sjælen er i sig selv hverken skadeligt eller gavnligt,
det er først når fornuft og ufornuft kommer til, at det bliver det ene eller
det andet. Efter dette ræsonnement må *areté* altså – i og med at den er
gavnlig – være fornuft.
- MENON: Det synes jeg også.
- SOKRATES: 30 Hvad angår de andre ting, som vi lige før sagde var både skadelige og 25
gavnlige, jeg mener rigdom og den slags: Når fornuften råder, gør den
sjælens aktiviteter gavnlige, men ufornuften gør dem skadelige, og på
samme måde kan sjælen råde over dem og bruge dem rigtigt, og så bli-
ver de gavnlige; hvis ikke den gør det, bliver de skadelige.
- MENON: 35 Bestemt.
- SOKRATES: Og når sjælen er fornuftig, styrer den altså rigtigt, når den er ufornuftig,
styrer den forkert?
- MENON: Præcis.
- SOKRATES: Mon ikke man kan sige generelt, at for mennesket afhænger alt af sjæ-
40 len og for sjælen afhænger alt af fornuften, hvis der skal komme noget
godt ud af det? Efter dette ræsonnement er det gavnlige vel så lig med for- 89
nuften – og vi siger, at *areté* er gavnlig?
- MENON: Ja da!
- SOKRATES: Altså siger vi, at *areté* er fornuft, enten helt og holdent eller en del af for-
45 nuften.

23. Platon bruger her for første gang ordet *frónesis*, 'fornuft', de tilsyneladende betyder omtrent det samme som *epistémē* 'viden'. Oversættelsen fastholder så vidt muligt den udtryksmæssige forskel.

- MENON: Jeg synes, det er meget smukt sagt, Sokrates.
- OKRATES: Hvis det forholder sig sådan, er vi jo nok ikke gode af naturen?
- MENON: Det synes jeg ikke.
- OKRATES: Nej, ellers ville der nok også være dette argument: Hvis folk blev gode af naturen, så ville vi vel have nogen til at finde ud af, hvem af de unge der er gode af naturen, og når de så var blevet udpeget, ville vi tage dem til side og bevogte dem under lås og slå på Akropolis, meget mere omhyggeligt end guldskatten,²⁴ så ingen kunne ødelægge dem, og når de så blev voksne, ville de blive til gavn for deres hjembyer.
- MENON: 10 Det lyder rimeligt, Sokrates.
- OKRATES: Når de gode ikke bliver gode af naturen, må det vel være ved undervisning. 26
- MENON: Det synes jeg er tvingende nødvendigt nu. Det er jo klart ifølge din antagelse, at hvis altså *areté* er viden, kan man undervise i den.
- OKRATES: 15 Ja, måske. Men bare vi nu ikke er blevet enige om det forkerte.
- MENON: Jamen, mente vi ikke lige før, at det var rigtigt?
- OKRATES: Nu må det jo ikke kun være lige før, at det lød rigtigt, det skal også være her og nu og i fremtiden, hvis der skal være noget sundt i argumentet.
- MENON: Men hvad så? Hvad tænker du på, når du bliver urolig og ikke mener, at 20 *areté* er viden?
- OKRATES: Det skal jeg sige dig, Menon. Det der med at man kan undervise i den, hvis den er viden, det er godt sagt, og det trækker jeg ikke tilbage. Men prøv at høre, om du synes, jeg har ret, når jeg ikke tror på, at *areté* er viden. Sig mig nemlig: Hvis der kan undervises i en eller anden ting, ikke bare 25 *areté*, må der så ikke nødvendigvis være både lærere og elever i det?
- MENON: Det synes jeg.
- OKRATES: Gælder det omvendte så, at hvis der hverken findes lærere eller elever i noget, så gætter vi rigtigt, når vi gætter på, at man ikke kan undervise i det?
- MENON: 30 Sådan må det være – men synes du ikke, at der findes lærere i *areté*?
- OKRATES: Jeg har tit og ofte ledt efter, om der skulle være nogen lærere i den, men trods alle anstrengelser kan jeg ikke finde nogen. Og jeg har sandelig søgt hos mange og først og fremmest hos dem, som jeg regner for de allermest erfarne i denne sag. – Jamen se nu dér, Menon! Anytos²⁵ har sat sig hos os 35 lige i rette øjeblik, lad os se at få ham med i eftersøgningen. Og det kan vi uden tvivl få. Anytos her er jo for det første søn af den rige og kloge Anthemion,²⁶ som ikke blev rig sådan uden videre, eller fordi nogen gav ham pengene (ligesom Ismenias fra Theben, der for nylig fik Polykrates' penge²⁷), næh han skaffede dem ved sin egen visdom og omtanke. 40 Dernæst havde han ikke ord for at være en storsnudet borger eller opblæst og fremfusende, men en ordentlig og dannet mand. For det andet har Anthemion opfostret og uddannet sin søn her godt – efter det athen-ske folks mening. De vælger ham i hvert fald til de største poster i staten. Det er helt i sin orden, at vi undersøger, om der findes eller ikke findes 45 lærere i *areté*, sammen med folk af den karat.

24. Statskassen og mange af statens kostbarheder blev opbevaret i Parthenon på Akropolis.

25. Anytos er tre år senere, i 399 f.Kr. med til at anklage Sokrates, se indledningen side 9.

26. Ved at skildre Anthemion så positivt får Sokrates indirekte udtalt sin mening om Anytos!

27. Sokrates hentyder til en aktuel sag (fra 404 f.Kr.), hvor atheneren Polykrates bestak Ismenias fra Theben til at tage imod nogle politiske flygtninge (demokrater) fra Athen. Platon forventer, at læseren ved, at denne Polykrates et par år efter Sokrates' død i 399 f.Kr. skrev en fingeret anklage mod ham.

Altså, Anytos, vær med i vores undersøgelse, jeg mener din gæsteven 27
Menons og min, om der mon findes lærere i denne sag. Du skal se på det
sådan her: Hvis vi ville have, at Menon her bliver en god læge, hvilke lærere
skulle vi så sende ham til? Mon ikke til lægerne?

ANYTOS: 5 Bestemt.

SOKRATES: Sæt nu vi ville have, at han skulle være en god skomager, ville vi så ikke
sende ham til skomagerne?

ANYTOS: Jo.

SOKRATES: Og på samme måde med de andre fag?

ANYTOS: 10 Bestemt.

SOKRATES: Så svar mig igen på det samme på denne måde: Vi påstår altså, at hvis vi
sendte ham til lægerne, så ville vi gøre det rigtige, hvis vi ville have, at
han skulle være læge. Når vi siger det, siger vi så, at det er mere fornuf-
tigt af os at sende ham hen til folk, der beskæftiger sig med faget end til
15 dem, der ikke gør, og til folk der tager penge for det og kalder sig for lærere
for enhver, der vil komme og lære noget? Skulle vi ikke tænke på sådan
noget, hvis vi skulle sende ham afsted med manér?

ANYTOS: Jo.

SOKRATES: Det samme gælder vel også fløjtespil og andre fag? Hvis vi ville få en til
20 at blive fløjtespiller, ville det være hul i hovedet, hvis vi ikke ville sende
ham til dem, der lover at lære ham faget mod betaling, men i stedet skabe
problemer for andre mennesker, selvom de hverken påstår at være lære-
re eller overhovedet har nogen elever i det fag, som vi forlanger han skal
lære af dem, når vi sender ham. Synes du ikke, det ville være det rene gali-
25 matias?

ANYTOS: Jo, det ved Zeus, det ville være fuldstændig idiotisk!

SOKRATES: Godt svaret. Nu har du lejligheden til at overveje sagen i fællesskab med 28
mig vedrørende din gæsteven Menon her. Han har længe fortalt mig, 91
Anytos, at han er vild med denne her visdom og *areté*, som lærer folk at
30 styre deres hus og by godt, passe deres forældre, tage godt imod bysbørn
og fremmede og sende dem afsted igen på en måde, som passer sig for en
god mand. Tænk altså på, hvem det mon er rigtigt at sende ham til for at
lære denne *areté*? Det er vel indlysende efter samtalen lige før, at vi skal
sende ham til dem, der siger de er *areté*-lærere og offentligt stiller sig til
35 rådighed for hvilken som helst græker, der vil lære det – og som har deres
takst og indkasserer den?

ANYTOS: Hvem mener du, Sokrates?

SOKRATES: Du ved da også godt, at det er dem, folk kalder sofister.

ANYTOS: Du store Herakles, tal ordentligt, Sokrates! Gid det vanvid aldrig må ramme
40 nogen af min familie eller venner, eller nogen medborger eller fremmed,
så de bliver maltrakteret af at gå til dem. Det er jo klart, at de er den rene
mishandling og ødelæggelse for dem, de er sammen med.

SOKRATES: Hvad mener du, Anytos? Blandt alle dem, der giver sig ud for at have for- 29
stand på at hjælpe andre, skulle disse her altså være så anderledes. Ikke
45 alene gør de ingen gavn for, hvad man måtte overlade til dem (det gæl-

der også de andre), tværtimod ødelægger de det! Og det kræver de åbenlyst at få penge for? Jeg kan altså ikke rigtig tro, hvad du siger. Jeg ved nemlig, at Protagoras²⁸ ene mand tjente flere penge på denne visdom end både Fidias,²⁹ der som bekendt skabte smukke kunstværker, og ti andre billedhuggere til sammen! Det er helt utroligt, hvad du siger. Folk der reparerer gamle sko og lapper tøj, kunne ikke inden for 30 dage slippe godt fra at aflevere tøj og sko i dårligere stand, end de fik det i, og gjorde de det alligevel, ville de hurtigt dø af sult. Men Protagoras har åbenbart snydt hele Grækenland og har ødelagt sine tilhørere og sendt dem ringere af sted, end han modtog dem – i mere end 40 år, for jeg mener, at han døde nær de 70 år gammel, og han var i faget i over 40 år. I al den tid og helt frem til den dag i dag har han hele tiden haft et godt renommé. Det gælder ikke kun ham, men også mange, mange andre, både folk før hans tid og nulevende. Skal vi virkelig ud fra dit synspunkt påstå, at de med fuldt overlæg har bedraget og maltrakteret de unge, eller har de ikke selv været klare over det? Skal vi gå ud fra, at disse mænd, som nogle kalder for de klogeste mennesker, er fuldstændig vanvittige?

ANYTOS: De er overhovedet ikke vanvittige, Sokrates. Det gælder langt snarere de unge mennesker, der giver dem penge, og endnu mere dem, der opfordrer dem til det, dvs. deres venner og slægtninge, og allermest byerne, der lader dem komme anstigende og ikke smider dem ud, hvadenten det er en fremmed eller en fra byen, der prøver på den slags.

KRATES: Er der en af sofisterne, der har gjort dig noget, Anytos, siden du er så vred på dem?

ANYTOS: Nej, jeg har ved Zeus aldrig nogensinde være sammen med en eneste af dem, og det ville jeg heller ikke lade nogen af min familie gøre.

KRATES: Du har altså slet ingen personlig erfaring med disse mænd?

ANYTOS: Og gid det må fortsætte!

KRATES: Jamen min gode mand, hvordan kan du vide noget om denne sag, om den har noget godt eller skidt i sig, hvis du absolut ingen erfaring har med den?

ANYTOS: Nemt nok! Jeg ved i hvert fald godt, hvem de er, lige meget om jeg har erfaring med dem eller ej.

KRATES: Du er nok synsk, Anytos. Ellers undrer det mig, hvor du ved det fra, det du siger. – Men vi er ikke på jagt efter dem, som Menon skal gå til for at blive et dårligt menneske (og lad det så være sofisterne, hvis du vil). Du skal sige os hvem, og du skal også gøre Menon her en tjeneste – en ven du har arvet fra din far – ved at fortælle ham, hvem han skal gå til i denne store by for at blive berømt for den *areté*, som jeg lige har gennemgået for dig.

ANYTOS: Hvorfor har du ikke fortalt ham det selv?

KRATES: Jamen jeg har nævnt dem, som jeg troede var lærere i det, men jeg har nok bare vrøvlet, som du siger. Og det har du måske ret i. Men nu er det din tur til at sige, hvem af athenerne han skal gå til. Sig navnet på hvem du vil.

28. Protagoras (ca. 490-420 f.Kr.) hørte sammen med Gorgias til mest berømte af sofisterne. Han optræder som samtalepartner med Sokrates i Platons dialog af samme navn.

29. Fidias (ca. 465-425 f.Kr.) var samtidens største billedhugger og var bl.a. ansvarlig for Parthenonfrisen og for kultstatuerne af Athene på Akropolis og Zeus i Olympia.

- ANYTOS: Hvorfor skal han kun høre ét navn. Enhver god og ordentlig athener, han henvender sig til, vil da gøre ham bedre end sofisterne, hvis han vil rette sig efter dem.³⁰ 31
- SOKRATES: Disse ordentlige mennesker, er de blevet sådan af sig selv, og kan de (uden at have lært det af andre) undervise i noget, de ikke selv har lært? 5
- ANYTOS: Jeg mener, at de lærte det fra deres forgængere, der var gode og ordentlige mennesker. Eller mener du ikke, at der findes mange ordentlige mænd i denne by? 93
- SOKRATES: Det gør jeg, Anytos, og jeg synes, at det er (og ikke mindst har været) nogle, der var gode til politik. Men har de været gode lærere i *areté* for deres egne børn? Det er det, som vores samtale drejer sig om, ikke om her er gode mænd eller ej, eller om der har været det eller ej. Vi har derimod længe undersøgt, om man kan lære *areté* fra sig. Og i denne undersøgelse undersøger vi, om gode mænd i nutid og fortid har forstået at videregive den *areté*, som de ejer, til nogen anden, eller om den ikke kan videregives eller overdrages fra den ene til den anden. Det er, hvad vi har undersøgt et stykke tid, Menon og jeg.
- Se sådan på det ud fra din egen tankegang: Vil du mon sige, at Themistokles³¹ var et godt menneske? 32
- ANYTOS: 20 Ja, i allerhøjeste grad.
- SOKRATES: Ville du så ikke også sige, at, hvis der overhovedet fandtes en god lærer i den *areté*, han havde, så var det ham?
- ANYTOS: Det mener jeg, hvis altså han ville være det.
- SOKRATES: Jamen tror du ikke, at han ønskede, at andre skulle blive ordentlige mennesker – og frem for alt hans egen søn? Tror du, at han misundte sin søn noget og ikke straks videregav den *areté*, der gjorde ham selv god? Har du ikke hørt, at Themistokles underviste sin søn Kleofantos, så han blev god til ridning? Han kunne i hvert fald stå oven på hestene og kunne kaste med spyd stående på hesteryg, og han kunne udføre mange andre utrolige ting, som faderen havde undervist ham i og gjort ham dygtig til – alt sådan noget, der kræver gode lærere. Det har du vel hørt fra de ældre? 30
- ANYTOS: Jo, det har jeg.
- SOKRATES: Ingen ville altså have beskyldt hans søns naturlige anlæg for at være dårlige?
- ANYTOS: 35 Nej, nok ikke.
- SOKRATES: Nå, lad os se: Har du hørt fra nogen blandt de ældre eller yngre, at Kleofantos, Themistokles' søn, skulle være blevet en god og ordentlig mand lige som sin far?
- ANYTOS: Nej bestemt ikke!
- SOKRATES: 40 Skal vi så mene, at Themistokles gerne ville uddanne sin søn i disse ting, men at han ikke ville gøre ham bedre end naboerne i den viden, han selv var god til – hvis altså *areté* var noget, man kan undervise i?
- ANYTOS: Nej, ved Zeus, det ville han nok ikke.
- SOKRATES: Der kan du se, hvad for en lærer i *areté* han var, ham som du siger var 33
- 45 blandt de bedste af fortidens mænd. Lad os kaste et blik på en anden,

30. Anytos siger her *kalos kai agathos* 'smuk og god', det almindelige og ikke særlig præcise udtryk for 'et ordentligt menneske'. Sokrates bruger det også i den følgende sam-

31. Den athenske statsmand Themistokles (ca. 524-459 f.) var hovedansvarlig for den samlede grækerflådes sejr over perserne i slaget ved Salamis i eftersommeren 480 f.Kr. I senere græsk historie står han som indbegrebet af demokratisk handlenkraft.

Aristeides, Lysimachos' søn.³² Eller er du ikke enig i, at han var en god mand? 94

ANYTOS: Jo, selvfølgelig er jeg det.

SOKRATES: Uddannede han ikke også sin søn Lysimachos bedre end nogen atthener i
5 det, der kræver gode lærere? Og synes du, at han gjorde ham til et bedre
menneske end nogen anden? Du har jo sikkert været sammen med ham
og har set, hvordan han er. Hvis du vil, er der jo også den ganske overor-
dentligt kloge Perikles.³³ Du ved godt, at han uddannede sine to sønner
Paralos og Xanthippos?

ANYTOS: 10 Ja, det gør jeg.

SOKRATES: Du ved lige så godt som jeg, at han uddannede dem til at være bedre ryt-
tere end nogen atthener, og i musik og sport og så videre opdrog han
dem, så de var bedre i faget end alle andre. Ville han mon ikke også gøre
dem til gode mænd? Det tror jeg, han ville – men jeg er bange for, at man
15 ikke kan undervise i det! For at du ikke skal tro, at det kun var nogle få
og meget dumme atthener, der ikke kunne lære det, kan du tænke på,
at Thukydides³⁴ også havde to sønner, Melesias og Stefanos, og dem ud-
dannede han i alt muligt godt, og de blev de bedste i Athen til brydning
– den ene overgav han til Xanthias, den anden til Eudoros. De gik for at
20 være for de bedste brydere dengang, kan du ikke huske det?

ANYTOS: Jo, jeg har hørt det af omtale.

SOKRATES: Det må vist være klart, at han aldrig ville have undervist sine sønner i 34
noget, der kostede ham penge at lære dem, uden samtidig at lære dem
noget, han ikke skulle betale for, nemlig at gøre dem til gode mænd – hvis
25 altså man kunne undervise i det. Måske var Thukydides dårlig til det, og
måske havde han ikke mange venner blandt atthenerne og de allierede?³⁵
Tjah, han kom fra en fornem familie og havde stor magt i byen og blandt
de andre grækere, så hvis der kunne undervises i dette her, så ville han
have fundet en, der kunne lære hans sønner at blive gode (det kunne være
30 en her fra byen eller en fremmed), hvis han ikke selv havde tid på grund
af sit arbejde for byen. Næh, kære Anytos, jeg er bange for, at man slet
ikke kan undervise i *areté*.

ANYTOS: Jeg synes, du har let ved at tale dårligt om folk, Sokrates. Jeg vil råde dig
til at passe lidt på, hvis du vil lytte til mig. I andre byer er det måske let
35 at gøre folk ondt eller godt. Det gælder endnu mere i Athen end i andre
byer at det er lettere at gøre folk ondt end godt. Det tror jeg godt du selv
ved.³⁶

SOKRATES: Anytos virker vred, Menon, og det undrer mig ikke. Han tror nemlig for 95
det første, at jeg taler ondt om disse mænd, og for det andet, at han selv 35
40 er en af dem. Men hvis han nogen sinde opdager, hvad det virkelig vil sige
at tale ondt om nogen, så vil han holde op med at være vred. Nu forstår
han det ikke! Men så kan du sige mig: Findes der ikke også gode og or-
dentlige mænd hos jer?

MENON: I høj grad!

32. Sokrates trækker her en anden af de store nationale helte frem. Aristeides den Retfærdige (ca. 530-467 f.Kr.) var aristokrat og Themistokles' politiske modstander inden Salamis.

33. Sokrates sætter her trumf på med demokratiets *grand old man* Perikles (ca. 495-429 f.Kr.), hvis to sønner var notorisk berømte for deres middelmådige begavelse.

34. Thukydides (ca. 500-420 f.Kr.) athensk aristokratisk politiker, formentlig morfar til historikeren Thukydides. De to brydelærere Xanthias og Eudoros må have været berømte i samtiden.

35. 'De allierede' er medlemmerne af Det deliske Søforbund, hvis leder var Athen.

36. Her forlader den rasende Anytos muligvis scenen. Han omtales igen i kap. 41 og 42, og nogle fortolkere har derfor foreslået, at han står skummende af raseri og betragter Sokrates og gæstevennen Menon på afstand.

I sin version af Sokrates' forsvartale fortæller Xenofon i kapitel 30, at Sokrates efter dødsdommen kritiserede Anytos for ikke at være i stand til at opdrage sin egen søn ordentligt. Han citerer Sokrates' ord og føjer sin egen kommentar til: 'Og fordi han ikke har nogen ordentlig opdragelse, vil han komme til at ligge under for en eller anden last og komme længere og længere ud i uføret. Det havde Sokrates fuldstændig ret i, for den unge mand fik hang til vin og holdt aldrig op med at drikke, hverken nat eller dag, og til sidst var han intet værd, hverken for sin by, sine venner eller sig selv. Anytos fik da også efter sin død et dårligt rygte på grund af sin søns elendige opdragelse og for sin egen stupide holdning.'

- RATES: Jamen hvad så: Er de villige til at stille op som lærere for deres egne unge og indrømme, at de er lærere og at man kan undervise i *areté*?
- MENON: Nej, nej Sokrates. Somme tider kan man høre dem sige, at man kan undervise i *areté*, andre gange, at det kan man ikke.
- SOKRATES: 5 Kan vi så sige, at de er lærere i noget, som de ikke engang er enige om hvad er?
- MENON: Nej, det synes jeg ikke, Sokrates.
- SOKRATES: Men hvad nu: Sofisterne, der er de eneste, der offentligt påstår, at de er lærere i *areté*, er de det efter din mening?
- MENON: 10 Det er lige det, jeg beundrer Gorgias allermest for, Sokrates. Du vil aldrig høre ham love sådan noget, tværtimod gør han grin med andre, når han hører dem stå og love det. Han mener, at de skal blive dygtige til at tale.³⁷
- SOKRATES: Du synes altså ikke, at sofisterne er lærere?
- MENON: Det kan jeg ikke svare på, Sokrates, jeg har nemlig den samme mening
15 som de fleste: Somme tider mener jeg ja, andre gange nej.
- SOKRATES: Ved du, at det ikke kun er dig? Der er også statsmænd, der somme tider mener, at man kan lære nogen *areté*, og andre gange ikke. Ved du for eksempel, at digteren Theognis³⁸ siger lige det samme?
- MENON: Hvad for vers siger han det i?
- SOKRATES: 20 Dér hvor han siger:

Kun blandt dem skal du spise og drikke og tage dit sæde,
kun være dem til behag, som er de mægtigste mænd.
Ædelt lærer du kun af de ædle; men hvis med de ringe
du vil dig mange, går tabt selv den fornuft som du har.

- 25 Kan du se, at her taler han, som om *areté* er noget man kan undervises i?
- MENON: Det ser sådan ud!
- SOKRATES: Men i andre vers skifter han holdning en smule, når han siger:

Kunne man *skabe* fornuft, som derpå blev indsat i manden,
ville de sandelig få stor og velfortjent løn

- 30 ... altså de der var i stand til at gøre det, og videre:

Aldrig engang er en slet født af en ordentlig far,
dersom han lyder besindige ord. Men selv med belæring
kan du dog aldrig engang gøre den slette mand god.

Kan du se, hvordan han igen modsiger sig selv?

- MENON: 35 Det er tydeligt!
- SOKRATES: Kan du så nævne mig noget fag, hvor nogen påstår at være lærere, uden at man accepterer dem som lærere for andre, men tværtimod mener, at de ikke har forstand på sagen og er dårlige til det, de påstår at være lærere i? – eller hvad med folk, der regnes for gode og ordentlige mennesker
40 og somme tider siger, at man kan undervises i *areté* og andre gange, at det kan man ikke? Ville du mene, at så totalt forvirrede mennesker er lærere i egentlig forstand?
- MENON: Nej det vil jeg ved Zeus ikke!

37. 'dygtige til at tale' er et af slagordene for den retoriske undervisning, som unge mænd med politiske ambitioner betalte sofisterne for, og som Platon lader Sokrates kritisere voldsomt bl.a. i dialogen *Gorgias*.

38. Den aristokratisk sindede digter Theognis fra Megara (500-tallet f.Kr.) skrev en række digte, hvori han advarede en ung mand, Kyrnos, mod de moderne tiders sædelige forfald, særligt pøblens forsøg på at gøre sig lige med 'ordentlige mennesker'. Det første citat er oversat af Holger Friis Johansen.

- RATES: Men hvis hverken sofisterne eller de ordentlige mennesker er lærere i noget, så er det vel klart, at der heller ikke er andre lærere? **37**
- MENON: Næh, det synes jeg heller ikke der er.
- SOKRATES: Men hvis der ingen lærere er, er der heller ingen elever?
- MENON: ⁵ Det mener jeg, du har ret i.
- SOKRATES: Så er vi altså blevet enige om, at der ikke kan undervises i et emne, som hverken har lærere eller elever?
- MENON: Det er vi.
- SOKRATES: Og vi ser ingen lærere i *areté* nogen steder?
- MENON: ¹⁰ Sandt nok.
- SOKRATES: Hvis der ikke er lærere, er der heller ikke elever?
- MENON: Sådan ser det ud.
- SOKRATES: Så kan man altså ikke undervise i *areté*?
- MENON: Tilsyneladende ikke – under forudsætning af, at vi har undersøgt det rigtigt. Derfor spekulerer jeg på, om der virkelig ikke findes gode mænd, eller hvad det mon er for en måde de bliver gode på.
- SOKRATES: ¹⁵ Jeg er bange for, at både du og jeg er temmelig dårlige, Menon, og at Gorgias ikke har trænet dig tilstrækkeligt – eller Prodikos mig.³⁹ Først og fremmest må vi virkelig koncentrere os og undersøge, hvem der kan gøre os til bedre mennesker på en eller anden måde. Jeg siger dette med tanke på vores undersøgelse for lidt siden, fordi vi fuldstændig latterligt overså, at folk ikke kun udfører handlinger godt og rigtigt, når indsigten råder. Det er måske også grunden til, at det smutter for os, når vi vil vide, hvordan folk bliver gode.
- MENON: ²⁵ Hvad mener du, Sokrates?
- SOKRATES: Dette her: Gode mænd bør være til gavn for andre. Vi har ret i at være enige om, at det ikke kan være anderledes, ikke? **38**
- MENON: Jo.
- SOKRATES: Og at de er til gavn, hvis de leder os rigtigt i, hvad vi gør, det er vi også med rette enige om? ³⁰
- MENON: Ja.
- SOKRATES: Men det med, at man ikke kan lede andre rigtigt, medmindre man har forstand – på det punkt tror jeg, at vi er ligesom folk, der er enige uden af den grund at have ret.
- MENON: ³⁵ Hvad mener du nu med det?
- SOKRATES: Det skal jeg sige dig. Hvis man kender vejen til Larisa⁴⁰ (eller hvor man ellers vil hen), og leder andre på vej, så må man vel lede dem godt og rigtigt?
- MENON: Ja bestemt.
- SOKRATES: ⁴⁰ Hvad nu, hvis man har den rigtige fornemmelse⁴¹ af, hvad vejen er, men når derhen uden at kende den, leder man dem så godt og rigtigt?
- MENON: Ja bestemt.
- SOKRATES: Så længe man har den rigtige fornemmelse af det, som en anden har viden om, vil man ikke være en dårligere leder end den, der har viden – forudsat at det, han tror, er sandt, selvom han ikke ved det. ⁴⁵

39. Sofisten Prodikos var jævnaldende med Sokrates, der ofte (som her) omtaler ham venligt-ironisk.

40. Menon kommer fra Larisa i Thessalien, se indledningen side 9.

41. Sokrates bruger igen udtrykket *orthé dóxa* 'ret mening', rigtig fornemmelse.

MENON: Helt rigtigt!

SOKRATES: Den rigtige fornemmelse er altså ikke på noget punkt ringere end fornuften som vejviser til en rigtig handling. Det var lige, hvad vi sprang over i vores undersøgelse, om hvad *areté* mon er for noget, fordi vi sagde, at
5 kun fornuften leder frem til at handle rigtigt. Men det gjorde den rigtige fornemmelse altså også.

MENON: Åbenbart.

SOKRATES: Den rigtige fornemmelse er altså overhovedet ikke mindre nyttig end viden.

MENON: 10 Det er den vel for så vidt, at den der har viden altid rammer rigtigt, mens den der har den rigtige fornemmelse, somme tider rammer og somme tider ikke.

SOKRATES: Hvad siger du? Den der har den rigtige fornemmelse, rammer han ikke
altid rigtigt, så længe han har den rigtige fornemmelse? 39

MENON: 15 Det synes jeg er uomgængeligt. Og derfor, Sokrates, undrer jeg mig også over (hvis det forholder sig sådan), at viden er så meget mere prestige- fyldt end den rigtige fornemmelse, og hvorfor der er forskel på dem.

SOKRATES: Ved du, hvorfor du undrer dig, eller skal jeg sige det?

MENON: Sig det endelig!

SOKRATES: 20 Fordi du ikke har interesseret dig for Daidalos' statuer.⁴² Sådan nogle er der måske ikke hos jer.

MENON: Hvorfor siger du dog det?

SOKRATES: For hvis de ikke står lænket, stikker de af og render deres vej, men er de lænket fast, bliver de, hvor de er.

MENON: 25 Og hvad så?

SOKRATES: Det er ikke værd at købe en af hans løsgående statuer for en høj pris. Det er ligesom med en bortløben slave: Den bliver ikke. Men en fastlænket statue er meget værd, for det er meget smukke arbejder. Hvorfor siger jeg nu det? Det er på grund af de rigtige fornemmelser. For så længe de bli-
30 ver hos os, er de noget godt og gør alt muligt andet godt. De vil bare ikke blive længe, men stikker af fra menneskets sjæl og er ikke meget værd, indtil man binder dem med en forklaring på årsagen.⁴³ Det er det samme som generindring, min kære Menon, sådan som vi blev enige om før. Når de bliver bundet, bliver de først til stykker af viden og i næste omgang
35 permanente. Det er grunden til, at viden er mere ærefuld end den rigtige fornemmelse, og forskellen på viden og rigtig fornemmelse ligger i læn-
ken.

MENON: Ja ved Zeus, Sokrates, det lyder sådan.

SOKRATES: Nu siger jeg jo ikke dette her, fordi jeg ved det, men fordi jeg gætter. Men
40 at rigtig fornemmelse og viden er to forskellige ting, det mener jeg ikke er gætteri. Tværtimod, hvis jeg skulle nævne noget, jeg har forstand på (og det ville jeg kun gøre om ganske få ting), så ville jeg i hvert fald medregne dette ene i det, jeg ved noget om.

MENON: Det har du fuldstændig ret i, Sokrates.

42. Daidalos er den mytiske arkitekt og kunstner, der bl.a. byggede labyrinten i kong Minos' borg Knossos på Kreta og skabte de første statuer i verden. Rundt omkring i templerne stod statuer, der var så gamle, at man mente, de måtte være lavet af Daidalos. Som det fremgår af det følgende, havde nogle statuer lænker på, ikke af den grund, som Sokrates anfører, men for symbolsk at sikre, at guden blev i statuen. I andre dialoger spørger Sokrates med at være en fjern efterkommer af Daidalos gennem sin far, billedhuggeren Sofroniskos. I kunsthistorien bruges udtrykket 'dædalisk' om de allerførste arkaiske statuer, og når Sokrates tvivler på, at man har sådan nogle i Thessalien, siger han i virkeligheden, at landet er kulturelt tilbagestående.

43. Sml. kap. 20. De næste sider resumerer ligeledes resultaterne fra de foregående kapitler.

- KRATES: Nå, er det så ikke også rigtigt, at hvis den rigtige fornemmelse styrer en handling, så vil den ikke udføre noget af handlingen dårligere, end indsigt ville?
- MENON: Det synes jeg også er rigtigt.
- SOKRATES: 5 Den rigtige fornemmelse vil altså overhovedet ikke være dårligere end viden eller mindre gavnlig i forbindelse med løsning af opgaver, og det samme gælder manden med den rigtige fornemmelse i forhold til manden med viden.
- MENON: Stemmer.
- SOKRATES: 10 Vi er også blevet enige om, at den gode mand også gavner?
- MENON: Ja.
- SOKRATES: Så vil gode mænd åbenbart også være gavnlige for deres by (forudsat, at de gør gavn), ikke bare på grund af deres viden men også på grund af den rigtige fornemmelse. Men ingen af delene findes som naturlige anlæg hos
15 folk, hverken viden eller den rigtige fornemmelse – eller mener du, at de har en af delene fra naturens hånd?
- MENON: Nej, det gør jeg ikke.
- SOKRATES: Men hvis de ikke har det fra naturen, kan de jo heller ikke være gode af naturen.
- MENON: 20 Bestemt ikke!
- SOKRATES: Men da det ikke kom af naturen, undersøgte vi herefter, om man kan undervises i det.
- MENON: Ja.
- SOKRATES: Og vi mente, at det kan man, hvis *areté* er fornuft?
- MENON: 25 Ja.
- SOKRATES: Og hvis man kunne undervises i det, så måtte *areté* være fornuft?
- MENON: Lige præcis.
- SOKRATES: Og hvis der skulle findes lærere, så måtte der kunne undervises i det, i modsat fald kunne der ikke?
- MENON: 30 Nemlig.
- SOKRATES: Men vi blev helt enige om, at der ikke findes lærere i det?
- MENON: Stemmer!
- SOKRATES: Er vi så også blevet enige om, at der hverken kan undervises i *areté* eller at det er fornuft?
- MENON: 35 Bestemt.
- SOKRATES: Men vi er da enige om, at hvad der fører til noget godt, er godt?
- MENON: Ja.
- SOKRATES: Hvad der fører til noget godt, er altså gavnligt og godt?
- MENON: Bestemt.
- SOKRATES: 40 Der er altså kun to ting, der kan lede os på den rette måde: den rigtige 90 fornemmelse og viden; og hvis mennesket har det i sig, kan det være leder på den rette måde, for det der sker på den rette måde ved et tilfælde, kommer ikke på grund af menneskelig ledelse. Men det er disse to ting, som mennesket kan bruge til at føre frem mod det rette: den rigtige fornem-
45 melse og viden.

ENON: Sådan mener jeg det er.

SOKRATES: Når man nu ikke kan undervises i det, kan *areté* vel heller ikke være viden? 41

MENON: Nej, det er klart.

SOKRATES: 5 Der er altså to ting, der er gode og gavnlige, og den ene af dem er udelukket; og det kan vel ikke være i den politiske praksis, at viden er ledetråden?

MENON: Det synes jeg ikke.

SOKRATES: Så er det altså ikke på grund af en eller anden visdom eller fordi de er 10 vise, at de var politiske ledere, folk som Themistokles og dem, Anytos her nævnte lige før. Det er også derfor de ikke er i stand til få andre til at blive, ligesom de selv er; de er det nemlig ikke i kraft af viden.

MENON: Det ser ud til at være sådan, som du siger, Sokrates.

SOKRATES: Hvis det ikke sker med viden, er der jo kun den rigtige fornemmelse til 15 bage. Det er den politikerne bruger, når de gør noget godt for deres byer. Med hensyn til at bruge fornuft er det ikke spor anderledes end med orakelpræsterne og spåmændene. De siger nemlig meget sandt, når de er i trance, men de forstår intet af det, de siger.

MENON: Jeg er bange for, at det er sandt.

SOKRATES: 20 Nå, Menon! Mon ikke man skal kalde den slags mænd gudbenådede, når de ikke har forstand, men dog opnår mange og store successer i det, de gør og siger?

MENON: Bestemt.

SOKRATES: Vi kunne også med rette bruge ordet gudbenådet om dem, vi nævnte før: 25 orakeltydere, spåmænd og alle digterne tilsammen. Vi kunne ikke mindst sige, at statsmændene er gudbenådede og inspirerede af guderne, fordi de er grebet og besat af guden, når de med succes fremsætter mange vigtige sager uden at vide, hvad de taler om.

MENON: Bestemt.

SOKRATES: 30 Kvinder⁴⁴ kalder jo også gode mænd for gudbenådede, Menon. Og når spartanerne vil rose en god mand siger de: 'Han er gudbenådet.'

MENON: Det har de helt klart ret i. Selvom Anytos her nok vil hade dig for at sige det.

SOKRATES: Det er jeg ligeglad med! Ham kan vi altid diskutere med en anden gang. 42

35 Hvis vi i hele denne samtale har undersøgt og ræsonneret ordentligt, så må *areté* hverken være noget, der kommer fra naturens hånd eller som noget, man kan lære fra sig. Derimod kommer den ved en guddommelig gave og uden fornuften til dem, der får den – med mindre altså at en helt 100 særlig blandt statsmændene er i stand til at gøre en anden til statsmand 40 også. I så fald vil han få den samme status blandt de levende, som Homer siger, at Teiresias har blandt de døde. Han siger nemlig, at 'Han er den eneste der har...

kløgt og fornuftens brug. Alle andre har flagrende skygger.'⁴⁵

45 På samme måde vil sådan en mand her hos os nærmest være den håndgribelige sandhed i forhold til skygger, hvad *areté* angår.

44. Det er ikke klart, hvorfor gudbenådet skulle være et 'kvindeudtryk'. Måske opfattes det som gammeldags ligesom det spartanske udtryk, der citeres lige efter, måske som en overdrivelse.

45. Teiresias er den afdøde theban-ske spåmand, som Odysseus søger råd hos i underverdenen, *Odysseen* 10.494-495. Platon parafraserer Homers ord i 494. Otto Steen Dues oversættelse lyder: 'Han er den eneste døde, som Persefoneia har skænket/ kløgt og fornuftens brug. Alle andre har flagrende skygger.'

MENON: Jeg synes, du formulerer det meget smukt, Sokrates!

SOKRATES: Ud fra denne overvejelse, Menon, er det altså klart for os, at *areté* kommer som en guddommelig gave til dem, den kommer til. Men noget præcist vil vi først få et vide, når vi prøver at finde ud af, hvad *areté* mon er – og først derefter, hvordan den kommer til folk.

Men nu er det på høje tid, at jeg kommer videre. Prøv du at få din gæstevæn Anytos til at tro på alt, hvad du selv er blevet overbevist om, så han kan blive lidt mildere stemt. Hvis du får ham overbevist, tror jeg også, du vil gøre athenerne en tjeneste.

